



<http://ui.ac.ir/en>

Journal of Researches in Linguistics

E-ISSN: 2322-3413

13(1), 133-162

Received: 13.10.2021 Accepted: 21.11.2021

Research Paper

## Syntactic, Semantic, and Pragmatic Representations of Adjacent Verbs in Persian Language: An Analysis Based on Role and Reference Grammar (RRG)

Parisa Najafi

Ph.D. student of Literature and Humanities, Department of Foreign Language and Linguistics, Shiraz University, Shiraz, Iran  
p.najafi2060@gmail.com

Jalal Rahimian\* 

Professor of Literature and Humanities, Department of Foreign Language and Linguistics, Shiraz University, Shiraz, Iran  
jrahimian@rose.shirazu.ac.ir

### Abstract

In our ordinary and everyday speech and in the informal and colloquial contexts in general, we encounter the use of constructions, in which two verbs appear in a “verb-verb” situation, thus making a complex predicate construction, such as “kešid bordeš”, “gereft xabid”, and “daram miravam”. All these three constructions have a common feature of adjacency of verbs, in which one verb has a matrix function and the other has a dependent function. Thus, in the present study, they were studied under the title of “adjacent verbs”. The authors believed that the “Role and Reference Grammar (RRG)” would provide a useful theoretical framework for better understanding of the “construction of adjacent verbs”. In RRG, all linguistic constructions are explained in three dimensions: syntactic, semantic, and pragmatic (focus structure). Accordingly, in the present paper, we first classified the different types of adjacent verbs and then discussed their features. It starts by identifying the syntactic, semantic, and focus structure representations will be discussed and then, the constructional scheme of adjacent verbs in Persian will be represented.

**Keywords:** Adjacent Verbs, Adverb-Like Verbs, Aspectual Verbs, Constructional Scheme, Nuclear Juncture, Role And Reference Grammar (RRG)

### Introduction

In Persian, we face sentences, in which two verbs are placed next to each other and together form a single predicate. Such constructions are seen in colloquial Persian and informal writing.

1) Bače parid raft tu hayat.

Lit: The baby jumped went to the yard.

2) Xune ro foruxtam raft.

Lit: I sold the house went.

3) Daštam Hafez mixundam.

I was studying Hafez.

In the present article, we intended to explain these constructions and put all of them under the title of “adjacent verbs”. The reason for this naming was that the first feature of such constructions was juxtaposition or proximity of two verbs that together formed a single predicate. We believed that the Role and Reference Grammar (RRG) with its capabilities could be used as a suitable theoretical framework for describing and analyzing structures containing adjacent verbs. Accordingly, the present study sought to answer the following questions:

1. What linguistic features do adjacent verbs have and how are they classified?
2. What are the syntactic, semantic, and pragmatic representations of the construction of adjacent verbs?

### Materials and Methods

\*Corresponding author

2322-3413 / © 2021 The Authors. Published by University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).



<http://dx.doi.org/10.22108/jrl.2021.130965.1608>

The data of the present study were prepared based on the sentences in the book of "Persian Colloquial Dictionary", screenplays, story books, examples in other researches, and linguists' ordinary and everyday speech. Machine-readable versions, such as PDFs and e-books available in computer programs, were used to facilitate the data collection (if available). The criterion of searching was combination of two verbs. Finally, the target structures were extracted manually.

### Discussion of results and Conclusion

Based on the data, we divided adjacent verbs into three types:

- a) adverb-like verbs
- 4) Qapid bordeš.  
Lit: He grabbed took it.
- b) aspectual lexical verbs
- 5) Gereftam xabidam.  
Lit: I got slept.
- c) aspectual auxiliary verbs
- 6) Daštam mixundam.  
Lit: I was reading.

In the following, all the above-mentioned three types of sentences were studied based on features like united event, shared argument, existence or absence of a linker, and lexical features of a dependent verb. The results of this study showed that all the three types of construction of adjacent verbs referred to a single (united) event and necessarily shared arguments, while there was no linker between them. The dependent verb in the first type acted as an adverb for the matrix verb; in the second type, it behaved like an aspectual element; and in the third type, it was just an auxiliary, which represented some grammatical features.

### Syntactic representation

We believed that in ADC, there was a single core containing two nuclei that took a single set of core arguments. In the first type (adverb-like verb), there were two nuclei, each of which occurred with its own imperfective (mi-) aspect operator leading to nuclear coordination.

- 7) Zahra mi-david mi-raft piše mamaneš.  
Lit: Zahra was going to her Mum while running.

In the second type, the dependent verb expressed an aspectual feature for the matrix verb. In (), the verb "gereft" showed an inchoative phase of event (xabid) and yielded nuclear ad-subordination.

- 8) Gereft xabid.  
Lit: He started to sleep.

In the third type, the dependent verb was auxiliary, which represented the tense, aspect, and illocutionary force operators.

- 9) Daštam dars mixundam.  
I was studying my lessons.

### Semantic representation

The first type of ADC had a simple clause with a logical structure:

10. (paridan' (do' (bače, [raftan' (bače)] & INGR be-at' (hayat, bače)))

The third type had an auxiliary:

11.  ${}_{\text{IF}}\text{DEC} < {}_{\text{TNS}}\text{PST} < {}_{\text{ASP}}\text{PROG}$  (do' (Zahra, [raftan' (Zahra)]))

However, for the second type, we proposed a logical structure like:

12.  $V_1$ : gozaštan  
 $< {}_{\text{ASP}}\text{gozaštan}$  [narahat' (do' (Ahmad, [raftan' (Ahmad)]))]  
 $V_2$ : Raftan  
narahat' (do' (Ahmad, [raftan' (Ahmad)]))  
 $V_1 + V_2$ : gozaštan raftan  
(80). narahat' (do' (Ahmad, [ $< {}_{\text{ASP}}\text{gozaštan}$  raftan' (Ahmad)]))

### Focus structure

In the focus structure representation, the illocutionary force played an important role. In ADC, there is a simple clause and IF operator has the whole clause in its scope. Accordingly, the potential focus domain is the whole clause. We predicted that the actual focus domain was on the predicate and its argument, which was called the predicate focus.



According to the issues raised in the previous sections, the authors proposed a structural scheme of adjacent verbs in Persian language based on the RRG.

## References

- Davari, S. (2014). Completive aspect in Persian. *Comparative Linguistic Research*, 7, 169-191. [In Persian]
- Dowty, D. (1979). *Word meaning and Montague Grammar*. Dordrecht: Reidel.
- Csató, E. (2001). Turkic double verbs in a typological perspective. In K. H. Ebert & F. Zúñigao (Eds.), *Aktionsart and aspectotemporality in non-European languages* (pp. 175-187). Zürich: Universität Zürich.
- Haspelmath, M. (1995). The converb as a cross-linguistic valid category. In M. Haspelmath & E. König (Eds.), *Converbs in crosslinguistic perspective* (pp. 1-55). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Haspelmath, M. (2007). Coordination. In S. Timothy (Ed.), *Language typology and syntactic description* (pp. 1-51). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lambrecht, K. (1994). *Information structure and sentence form*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Olson, M. L. (1981). *Barai clause junctures: Toward a functional theory of interclausal relations*. [Unpublished Ph.D. dissertation]. Australian National University.
- Rasekh Mahand, M. (2014). The emergence of double verbs in Persian. *Comparative Linguistic Research*, 7, 69-95. [In Persian]
- Rezaei, V. (2003). *A Role and Reference Grammar analysis of simple sentences in Farsi*. [Ph.D. dissertation]. University of Isfahan.
- Rezaei, V., Mousavi, S. (2011). Converbs. *Language Studies*, 2, 45-59. [In Persian]
- Roberts, J. (1988). Amele switch-reference and the theory of grammar. *Linguistic Inquiry*, 19, 45-64.
- Tabibzadeh, O. (2012). *Persian grammar*. Tehran: Markaz, [In Persian]
- Taleghani, A. H. (2008). *Modality, aspect and negation in Persian*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- VanValin, R., LaPolla, R. (1997). *Syntax: structure, meaning and function*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VanValin, R. (2005). *Exploring the syntax-semantics interface*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VanValin, R. (2007). Recent developments in the Role and Reference Grammar theory of clause linkage. *Language and Linguistics*, 1, 71-93.
- VanValin, R. (2021). Cosubordination. In R. VanValin (Ed.), *Challenges at the syntax-semantics-pragmatics interface: A Role and Reference Grammar perspective* (pp. 241-254). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing
- Vendler, Z. (1967). *Linguistics in philosophy*. Ithaca: Cornell University Press.
- <https://www.ketabrah.ir/apps>
- <https://taaghche.com/download>





مقاله پژوهشی

## بازنمایی نحوی، معناشناسی و کاربردشناسی فعل‌های مجاور در زبان فارسی (تحلیلی بر مبنای دستور نقش و ارجاع)

\* پریسا نجفی

\*\* جلال رحیمیان 

### چکیده

در گفتار عادی و روزمره ما و به‌طور کلی در بافت‌های غیررسمی و محاوره‌ای با کاربرد ساخت‌هایی مواجه می‌شویم که در آن‌ها دو فعل در کنار هم ظاهر می‌شوند؛ مانند «کشید بردش»، «گرفت خوابید»، «دارم می‌روم». هر سه ساخت دارای ویژگی مشترک هم‌جواری فعل‌ها هستند که در آن‌ها یک فعل نقش اصلی و دیگری نقش فرعی دارد. به همین جهت در پژوهش حاضر ذیل عنوان «فعل‌های مجاور» مورد بررسی قرار خواهند گرفت. نگارندگان معتقدند دستور نقش و ارجاع با قابلیت‌هایی که دارد به‌خوبی می‌تواند از عهده توصیف و تبیین ساخت فعل‌های مجاور برآید. در این دستور تمام ساخت‌های زبانی در سه بُعد نحوی، معنایی و کاربردی (ساخت کانونی) بررسی می‌شوند. بر این اساس، در جستار حاضر نخست به دسته‌بندی انواع فعل‌های مجاور، سپس به بحث پیرامون ویژگی‌های آن‌ها می‌پردازیم. در ادامه بازنمایی نحوی، معنایی، ساخت کانونی و در نهایت، طرح‌واره ساختی فعل‌های مجاور در زبان فارسی را ارائه خواهیم داد. بازنمایی نحوی شامل ساخت لایه‌ای بند، سطح الحاق و نوع پیوند است. بازنمایی معنایی نیز در بردارنده بازنمایی منطقی بندها است. ساخت کانونی نیز اشاره به چگونگی توزیع اطلاع در واحدهای تشکیل‌دهنده ساخت افعال مجاور دارد. تمامی اطلاعات سه بازنمایی مذکور نیز در قالب طرح‌واره ساختی ارائه خواهد شد.

### کلیدواژه‌ها

الحاق هسته‌ای، دستور نقش و ارجاع، طرح‌واره ساختی، فعل‌های مجاور، فعل‌های قیدگون، فعل‌های نمودی



## ۱. مقدمه

در زبان فارسی با جمله‌هایی روبه‌رو می‌شویم که در آن‌ها دو فعل در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و با هم تشکیل یک محمول<sup>۱</sup> واحد می‌دهند. چنین ساخت‌هایی در فارسی محاوره‌ای و نوشتار غیررسمی دیده می‌شوند؛ مانند مثال‌های (۸ تا ۱):

(۱) مامان تو پشت درو ننداز، بگير بخواب. (درباره‌الی، اصغر فرهادی، برنامه طاقچه<sup>۲</sup>)

(۲) ترك کرده، تو باید بگیری بزنی؟ (جدایی نادر از سیمین، اصغر فرهادی، برنامه طاقچه)

(۳) دست او را کشید برد در صحن. (طلب آمرزش، صادق هدایت، برنامه کتابراه)

(۴) عمرم تموم شد رفت. (راسخ‌مهند، ۱۳۹۳)

(۵) مکید خوردش. (رضایی و موسوی، ۱۳۹۰)

(۶) راه افتاد رفت. (راسخ‌مهند، ۱۳۹۳)

(۷) دارم می‌رم خونه. (گفتار عادی گویش‌وران)

(۸) داشتم می‌خوابیدم که در رو زدن. (گفتار عادی گویش‌وران)

پژوهشگرانی (نجفی، ۱۳۷۸؛ رضایی و موسوی، ۱۳۹۰؛ طیب‌زاده، ۱۳۹۱؛ راسخ‌مهند، ۱۳۹۳؛ Taleghani, 2008) از میان آن‌ها (به بررسی و طبقه‌بندی برخی ساخت‌هایی نظیر مثال‌های (۸ تا ۱) پرداخته‌اند؛ اما دسته‌بندی و تحلیل جامع از ساخت‌های مذکور تاکنون ارائه نشده است. در جستار حاضر برآنیم که به توصیف و تبیین این ساخت‌ها بپردازیم و در این راستا تمامی آن‌ها را ذیل عنوان «فعل‌های مجاور»<sup>۳</sup> قرار خواهیم داد. علت نام‌گذاری آن است که نخستین ویژگی چنین ساخت‌هایی کنارهم قرارگیری یا مجاورت دو فعل است که با هم تشکیل یک محمول واحد می‌دهند. البته گاهی نیز (به اقتضای عوامل کاربردی / ساخت اطلاق) ممکن است بین دو فعل نیز فاصله ایجاد شود؛ مانند

(۹) بشین درست رو بخون.

(۱۰) گرفت روی تخت خوابید.

(۱۱) دارم حافظ می‌خونم.

نگارندگان معتقدند دستور نقش و ارجاع<sup>۴</sup> با قابلیت‌هایی که دارد می‌تواند به‌عنوان چارچوب نظری مناسبی برای توصیف و تحلیل ساخت‌های حاوی فعل‌های مجاور قرار گیرد. این دستور ساخت‌های زبانی را از سه جنبه نحوی، معناشناسی و کاربردشناسی تجزیه و تحلیل می‌کند. بر این اساس، پژوهش حاضر درصدد پاسخ‌گویی به پرسش‌های زیر خواهد بود:

۱. فعل‌های مجاور چه طبقه‌بندی و ویژگی‌های زبانی دارند؟

۲. بازنمایی نحوی، معنایی و کاربردشناختی ساخت‌های فعل‌های مجاور به چه صورت خواهد بود؟

گفتنی است که داده‌های پژوهش حاضر بر اساس جملات موجود در کتاب فرهنگ عامیانه فارسی (نجفی، ۱۳۷۸)، فیلم‌نامه‌ها، کتاب‌های داستان، مثال‌های موجود در دیگر پژوهش‌ها و گفتار عادی و روزمره گویش‌وران تهیه شده است. برای سهولت در جمع‌آوری داده‌ها (در صورت وجود) از نسخه‌های ماشین‌خواندنی که قابلیت جست‌وجوی خودکار داشتند، استفاده شده است (مانند نسخه‌های پی‌دی‌اف و

1. predicate

۲. برنامه‌ها اشاره به کتابخانه‌های الکترونیکی دارند و آدرس الکترونیکی آن‌ها نیز در قسمت منابع درج شده است.

3. adjacent verbs

4. Role and Reference Grammar

کتاب‌های الکترونیکی موجود در برنامه‌های رایانه‌ای). ملاک جست‌وجو باهم‌آیی دو فعل بوده است. در نهایت، نیز ساخت‌های هدف به‌صورت دستی استخراج شده‌اند.

ساختار کلی مقاله حاضر به این شرح است: بخش (۲) به تشریح مرتبط‌ترین آرای پژوهش‌گران پیرامون موضوع پژوهش حاضر اختصاص دارد. در بخش (۳) مبانی نظری دستور نقش و ارجاع به‌صورت بسیار ساده و موجز ارائه خواهد شد. بخش (۴) به ارائه یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها اختصاص دارد و در نهایت، بخش (۵) نتیجه‌گیری مقاله را شامل می‌شود.

## ۲. پیشینه

رضایی و موسوی (۱۳۹۰) به بررسی ساخت‌هایی می‌پردازند که در آن‌ها دو فعل در کنار همدیگر به کار برده می‌شوند و یکی از فعل‌ها چگونگی روی دادن فعل دیگر را مشخص می‌کند و به عبارتی، نقش قیدی برای آن ایفا می‌کند. در این حالت هر دو فعل خودایستا هستند و زمان دستوری، شخص و شمار دریافت می‌کنند.

(۱۲) دوید آمد پیش من.

(۱۳) لنگید آمد پیش من.

(۱۴) کشید بردش.

(۱۵) بخش اضافه را تراشید برد. (تراشید پاک کرد)

(۱۶) پرید رفت تو حیاط.

(۱۷) راه افتاد رفت.

(۱۸) جوید خوردش.

(۱۹) قورت داد خوردش.

در مثال‌های (۱۲ تا ۱۹) هریک از فعل‌هایی که همراه فعل‌های آمدن، بردن، رفتن، خوردن ظاهر شده است، نقش قیدی و توصیفی برای آن‌ها دارد. رضایی و موسوی (۱۳۹۰) معتقدند چنین ساخت‌هایی مصداق فعل‌های قیدگون<sup>۱</sup> در زبان فارسی هستند. ایشان اذعان دارند که تعریف هسپلمت<sup>۲</sup> (۱۹۹۵) از فعل‌های قیدگون چندان کامل نیست و تعریف جدیدی از فعل‌های قیدگون در زبان فارسی ارائه می‌دهند: ساختار فعل‌های قیدگون در زبان فارسی اصولاً به خودایستا یا ناخودایستا بودن ساختارهای قیدگون ارتباطی ندارد. این ساختارها در زبان فارسی به‌صورت کامل تصریف دریافت می‌کنند و در عین حال برای فعل دیگر نقش قیدی بازی می‌کنند. به همین دلیل این ساختارها را در زبان فارسی فعل‌های قیدگون می‌نامیم.

البته باید توجه داشت که در بسیاری از پژوهش‌ها پیرامون فعل‌های قیدگون، نخستین ویژگی که برای چنین فعل‌هایی مطرح می‌شود ناخودایستایی آن‌ها است و از این نظر فعل‌های قیدگون برای بازنمایی برخی مشخصه‌های دستوری چون زمان، شخص، شمار و غیره به فعل اصلی متکی هستند. هسپلمت (۱۹۹۵: ۳) فعل قیدگون را صورت ناخودایستای فعل می‌داند که مبین ناهم‌پایگی قیدی است. رضایی و موسوی (۱۳۹۰) اذعان دارند که تعریف هسپلمت (۱۹۹۵) از فعل‌های قیدگون کامل نیست (زیرا خودایستایی را در تعریف خود از فعل قیدگون لحاظ نکرده است)؛ اما هسپلمت (۱۹۹۵: ۴-۵) به‌طور صریح به مسئله خودایستایی و ناخودایستایی در تعریف فعل قیدگون می‌پردازد و بنابر دلایلی که مطرح می‌کند ترجیح می‌دهد تعریف خود را از فعل‌های قیدگون به «قیدهای فعلی»<sup>۳</sup> محدود کند که

1. converb

2. M. Haspelmath

3. verbal adverbs

صورت‌های ناخودایستایی هستند و ساخت «ناهم‌پایه قیدی»<sup>۱</sup> تشکیل می‌دهند. به هر روی در جستار حاضر هدف ما تأیید یا رد وجود فعل‌های قیدگون در زبان فارسی نیست و بحث پیرامون این مسئله نیاز به پژوهش مجزا دارد. آنچه پیرامون پژوهش رضایی و موسوی (۱۳۹۰) حائز اهمیت است، توجه ایشان به وجود فعل‌هایی است که در یک جمله کنار هم قرار می‌گیرند و دارای ویژگی‌های خاص خود هستند.

**راسخ‌مهند (۱۳۹۳)** به ارائه و تحلیل ساخت‌هایی از زبان فارسی می‌پردازد که در آن‌ها دو فعل در کنار هم در یک جمله قرار می‌گیرند و به یک رویداد واحد اشاره دارند و آن‌ها را «افعال دوگانه»<sup>۲</sup> می‌نامد. ایشان در ادامه به مقایسه فعل‌های دوگانه با فعل‌های تسلسلی از یک سو و فعل‌های کمکی از سوی دیگر می‌پردازد و در نهایت، چنین نتیجه می‌گیرد که ساخت فعل دوگانه از هر دو دسته مذکور متفاوت است. در ساخت فعل دوگانه، دو فعل به یک اندازه ویژگی اصلی ندارند برای مثال در «گرفت نشست» معنای اصلی در فعل «نشست» است و فعل «گرفت» در واقع آن را توصیف می‌کند. این توصیف شامل اضافه کردن معنای نوع عمل و دیدگاه به فعل اصلی می‌تواند باشد. **راسخ‌مهند (۱۳۹۳)** در ادامه ویژگی فعل‌های دوگانه را بر اساس **آرای ساتو**<sup>۳</sup> (۲۰۰۱) ارائه می‌دهد. نخست، انواع فعل‌های توصیف‌گر را به شش نوع شامل فعل‌های گرفتن، رفتن، آمدن، نشستن، گذاشتن، برگشتن تقسیم می‌کند. در ادامه، مثال‌ها و توضیحات مربوط به هر فعل ارائه می‌شود.

گرفتن: معنای شروع عمل، غیرمنتظره بودن و ناگهانی بودن را در خود دارد و آن را به فعل اصلی مجاور خود منتقل می‌کند.

(۲۰) نامه را گرفت پاره کرد.

(۲۱) بگیر بشین.

(۲۲) احمد زود گرفت خوابید.

**نجفی (۱۳۷۸: ۱۳۲۰)** پیرامون ساخت‌هایی نظیر (۲۲ تا ۲۰) چنین بیان می‌دارد که فعل‌های توصیف‌گر عموماً معنای مشخص و دقیقی ندارند و صرفاً برای تأکید فعل پس از خود به کار می‌روند؛ مانند

(۲۳) عقب دکان یک تیکه زیلو انداخته بود، بعضی وقت‌ها می‌گرفت می‌خوابید.

رفتن: **راسخ‌مهند (۱۳۹۳)** هم‌سو با **داوری (۱۳۹۳)** فعل رفت در مثال‌های (۲۴ تا ۲۶) را دارای نمود تکمیلی می‌داند که به اتمام کنش یا عمل اشاره می‌کند. در این حالت فعل رفتن پس از فعل اصلی ظاهر می‌شود.

(۲۴) عمرم تمام شد رفت.

(۲۵) علی مرد رفت.

(۲۶) خانه را فروختم رفت.

در مواردی نیز که فعل رفتن پیش از فعل اصلی به کار برده شود معنای «شروع کردن» یا «قصد انجام کاری کردن» می‌دهد.

(۲۷) برو استغفار کن.

(۲۸) برو بخواب.

(۲۹) برو خجالت بکش.

آمدن: در بعضی جملات این فعل پیش از فعل اصلی در وجه التزامی به کار می‌رود و معنای «شروع» یا «قصد انجام کار کردن» از آن مستفاد می‌شود؛ مانند مثال‌های زیر:

1. verbal subordinate

2. double verbs

3. E. Csato



(۳۰) خانم آمد بر قصد پاشنه کفشش در آمد.

(۳۱) آمدم خیار پوست بکنم تک چاقو رفت تو دستم.

گاهی نیز فعل آمدن نمایان‌گر قصد برای انجام عملی در آینده است که در این صورت راسخ‌مهند آن را نمود تقریبی<sup>۱</sup> می‌داند که به معنای در شرف وقوع بودن است:

(۳۲) اوادم لقمه اول رو بردارم، مهمون اوامد.

(۳۳) اوادم بخوابم دیدم زنگ می‌زنند.

نشستن: این فعل در نقش توصیف‌گر، معنای «مشغول به کاری شدن» یا «شروع به انجام کاری کردن» را به فعل متعاقب تسری می‌دهد:

(۳۴) بشین درست را بخون.

(۳۵) کمی با خودت بشین فکر کن.

گذشتن: این فعل عموماً پیش از فعل حرکتی می‌آید و معنای «ناگهان به کاری پرداختن» را به ساخت اضافه می‌کند:

(۳۶) با زهرا بحث شد، گذاشت رفت.

(۳۷) تا علی را دید گذاشت در رفت.

برگشتن: نجفی (۱۳۷۸: ۱۵۳) نیز معتقد است که فعل برگشتن در مقام توصیف‌گر معنای «ناگهان اقدام به عملی کردن» یا «سخنی گفت» را به ساخت اضافه می‌کند.

(۳۸) برگشت گفت به تو مربوط نیست.

(۳۹) برمی‌گرده تو روی من می‌ایسته.

در نهایت، راسخ‌مهند (۱۳۹۳) چنین بیان می‌دارد که فعل‌های توصیف‌گر در ساخت فعل دوگانه از معنای اصلی خود تهی گشته‌اند و پذیرای نقش دیگری شده‌اند. این نقش جدید غالباً به فعل نمودی نزدیک است و بازنمای نمود عمل (شروع یا اتمام یا نظایر آن) است. همان‌گونه که در دو مطالعه اخیر مشاهده شد، هر دو ساخت‌های موسوم به «فعل‌های قیدگون» و «افعال دوگانه» دارای ویژگی‌های خاصی هستند که به شکل مطلوب مطالعه نشده‌اند. بنابراین، در جستار حاضر سعی می‌شود پیرامون هر یک به تفصیل بحث شود.

### ۳. چارچوب نظری

دستور نقش و ارجاع<sup>۲</sup> (Van Valin, 2005) عمده یافته‌ها و پژوهش‌های خود را بر مبنای مطالعات رده‌شناختی استوار می‌سازد. در این راستا، دستور مذکور برای تحلیل ساخت‌های زبانی سه بازنمایی مطرح می‌کند: (۱) بازنمایی ساختار نحوی جملات، که مطابق است با صورت واقعی گفتار، (۲) بازنمایی معنایی که نشان‌دهنده جنبه‌های مهم معنایی عبارات زبانی است و (۳) بازنمایی ساخت (کانون) اطلاع‌گفتار که به نقش ارتباطی کلام مربوط می‌شود. در این بین مجموعه قواعدی وجود دارد که الگوریتم پیوندی نامیده می‌شوند و بازنمایی‌های نحوی و معنایی را به هم پیوند می‌دهند و نیز عوامل گفتمانی - کاربردشناختی نیز در این پیوند نقش ایفا می‌کنند. از دیدگاه نقش و ارجاع، یکی از عوامل مهمی که بر اساس آن زبان‌ها از هم متمایز می‌شوند تعامل گفتمان - کاربردشناسی با پیوند بین نحو و معناشناسی است.

<sup>۱</sup> proximative

<sup>۲</sup> Role and reference grammar



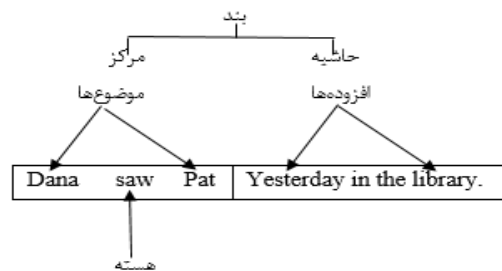
شکل ۱- انگاره کلی دستور نقش و ارجاع

Fig 1- General organization of Role and Reference Grammar

در دستور نقش و ارجاع چهار بازنمایی برای هر ساخت زبانی مفروض است که شامل فرافکن سازه‌ای، فرافکن عملگر، فرافکن معنایی و فرافکن ساخت کانونی است. پیرامون هر یک در بخش‌های بعد صحبت خواهد شد.

### ۳-۱. ساخت لایه‌ای بند

ساختار بند در دستور نقش و ارجاع توسط قواعد ایکس-تیره<sup>۱</sup> یا قواعد ساخت سازه‌ای آن چنان که در نظریه‌هایی چون زایشی مطرح است عرضه نمی‌شود، بلکه ساختار بند در قالب «ساخت لایه‌ای بند»<sup>۲</sup> تبیین می‌شود که دارای بنیان‌های معناشناختی است. اجزای اصلی در ساخت لایه‌ای بند شامل اجزایی می‌شود: (۱) هسته<sup>۳</sup> که محمول<sup>۴</sup> را در خود جای می‌دهد، (۲) مرکز<sup>۵</sup> که شامل محمول است به همراه موضوع‌های محمول، (۳) حاشیه<sup>۶</sup> که نقش توصیف‌گر<sup>۷</sup> دارد و جایگاه افزوده‌ها<sup>۸</sup> یا به عبارتی کلی جایگاه غیرموضوع<sup>۹</sup> است و هر لایه نیز دارای حاشیه خاص خود است و در نهایت (۴) بند که شامل مرکز و حاشیه می‌شود. هر چهار جزء مذکور در زمره جهانی‌های دستور نقش و ارجاع محسوب می‌شوند.



شکل ۲- اجزای ساخت لایه‌ای بند

Fig 2- Components of the layered structure of the clause

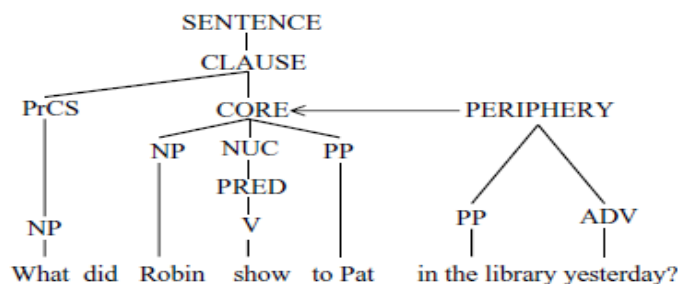
واحدهای نحوی به همراه همتای معنایی آن‌ها در جدول (۱) مشاهده می‌شوند:

1. x-bar
2. layered structure of the clause
3. nucleus
4. predicate
5. core
6. Periphery
7. modifier
8. adjunct
9. non-argument

**جدول ۱- رابطه میان سازه‌های نحوی و واحدهای معنایی در ساخت لایه‌ای بند**  
**Table 1- Semantic units underlying the syntactic units of the layered structure of the clause**

واحد نحوی	واحد(های) معنایی
محمول	هسته
موضوع موجود در ساخت معنایی محمول	موضوع مرکز
غیر موضوع‌ها	حاشیه
محمول + موضوع‌ها	مرکز
محمول + موضوع‌ها + غیر موضوع‌ها	بند (مرکز + حاشیه)

برخی زبان‌ها جایگاه‌های پیش‌مرکز<sup>۱</sup> (PrCS) و پس‌مرکز<sup>۲</sup> (PoCS) دارند. پیش‌مرکز در زبان‌های مانند انگلیسی جایگاه پرسش‌واژه‌های Wh- است مانند شکل (۳). همچنین، جایگاه منفک راست<sup>۳</sup> (RDP) و منفک چپ<sup>۴</sup> (LDP) نیز در نمودار ساخت سازه‌ای دیده می‌شود. جایگاه منفک چپ میزبان عناصر پیش از بند مانند ساخت‌های گسسته‌چپ<sup>۵</sup> است.



**شکل ۳- فرافکن ساخت سازه‌ای در یک جمله ساده از انگلیسی**

**Fig 3- Constituent projection in a simple sentence of English**

**۳-۲. عملگرها<sup>۶</sup>**

مقوله‌های دستوری مانند زمان، نمود، نفی،<sup>۹</sup> وجهیت،<sup>۱۰</sup> وضعیت،<sup>۱۱</sup> توان منظوری<sup>۱۲</sup> (مفهومی برابر با وجه<sup>۱۳</sup>)، جهت‌نمایی<sup>۱۴</sup> و گواه‌نمایی،<sup>۱۵</sup> کمیت‌نما/سورکنش<sup>۱۶</sup> و غیره که لایه‌های گوناگون بند را توصیف می‌کنند، عملگر نام دارند. لایه‌های بند می‌توانند تحت

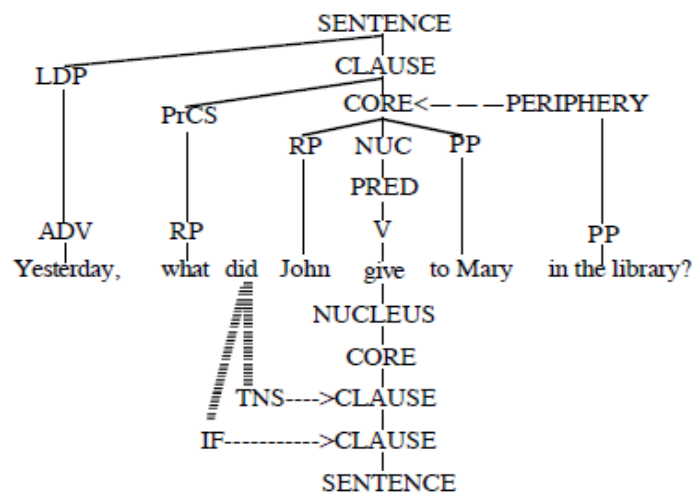
1. pre-core slot  
 2. post-core slot  
 3. right-detached  
 4. left-detached  
 5. left-dislocation  
 6. operators  
 7. tense  
 8. aspect  
 9. negation  
 10. modality  
 11. status  
 12. illocutionary force  
 13. mood  
 14. directional  
 15. evidential  
 16. event quantification

سیطره یا تحت تأثیر یک عملگر یا بیشتر از یک عملگر واقع شوند. عملگرها به صورت فرافکنی<sup>۱</sup> مجزا در کنار فرافکن سازه‌ای مطرح می‌شود. هر سطح از بند، مرکز و هسته عملگرهای خاص خود را دارند (شکل ۴).



شکل ۴- عملگرهای در هر لایه از بند  
Fig 5- Operators in each layer of clause

در شکل (۵) نیز هر دو فرافکن سازه‌ای و عملگر در یک جمله ساده از زبان انگلیسی نمایان است:



شکل ۵- فرافکن سازه‌ای و فرافکن عملگر در یک جمله ساده انگلیسی  
Fig 5- Constituent and operator projections in a simple sentence of English

### ۳-۳. بازنمایی معنایی

در دستور نقش و ارجاع برای بازنمایی واژگانی فعل از مفهوم «نوع عمل»<sup>۲</sup> که توسط وندلر<sup>۳</sup> (1967) مطرح شد، استفاده می‌شود. بر اساس این مفهوم، فعل‌ها به چهار گروه «ایستا»<sup>۴</sup>، «حصولی»<sup>۵</sup>، «پایان‌محور»<sup>۱</sup> و «فعالیت‌محور»<sup>۲</sup> تقسیم می‌شوند. علاوه بر چهار دسته مذکور، فعل‌های «تک‌باری»<sup>۳</sup> و «فعالیت‌محور غایت‌مند»<sup>۴</sup> نیز به آن‌ها اضافه می‌شود.

1. projection  
2. Aktionsart  
3. Z. Vendler  
4. state  
5. achievement

(۴۰): طبقه فعل‌ها

الف) فعل ایستا: دانستن، داشتن؛

ب) فعل فعالیت‌محور: خوردن، راه رفتن؛

پ) فعل تک‌باری: عطسه کردن، سرفه کردن؛

ت) فعل حصولی: منفجر شدن، ترکیدن؛

ث) فعل پایان‌محور: ذوب شدن، یاد گرفتن؛

ج) فعل فعالیت‌محور پایان‌مند: (چیز مشخصی را) خوردن، (به سمت مقصد مشخصی) راه رفتن.

## ۳-۴. ساخت منطقی

ون ولین (2005) برای نمایش صوری گونه‌های متفاوت نوع عمل در دستور نقش و ارجاع از تجزیه واژگانی<sup>۵</sup> (Dowty, 1979) استفاده می‌کند. در تجزیه واژگانی، فعل‌های ایستا و فعالیت‌محور به عنوان طبقه‌های اصلی فعل‌ها در نظر گرفته می‌شوند و طبقه‌های دیگر از آنها مشتق می‌شوند. فعل‌های ایستا در ساخت منطقی به صورت محمول‌های ساده<sup>۶</sup> (بی هیچ شکل تصریفی) بازنمایی می‌شوند. فعل‌های فعالیت‌محور نیز در بازنمایی خود دارای عنصر **do'** هستند. فعل‌های حصولی که نمایان‌گر تغییرات لحظه‌ای در فعل‌های ایستا و فعالیت‌محور هستند، در ساخت منطقی آنها، عنصر معنایی INGR وجود دارد که مبین نمود «آغازی»<sup>۷</sup> در معناشناسی فعل است. در ساخت منطقی فعل‌های پایان‌محور از BECOME استفاده می‌شود و نشان‌دهنده آن است که چنانچه فعل‌های ایستا یا فعالیت‌محور از ویژگی‌های [-لحظه‌ای] و [+غایت‌مندی] برخوردار باشند، به صورت فعل‌های پایان‌محور تفسیر می‌شوند. فعل‌های تک‌بار نیز متکی به فعل‌های ایستا و کنشی هستند و در ساخت منطقی آنها از SEMEL استفاده می‌شود. ون ولین (2005: 44-5) ساخت منطقی فعل‌های فعالیت‌محور پایان‌محور را مشتمل بر INGR می‌داند؛ زیرا فعل‌های فعالیت‌محور پایان‌محور بر کنشی دلالت دارند که نتیجه پایان پذیرفتن آنها یک حالت ایستا است.

## جدول ۲- ساخت منطقی فعل‌ها بر اساس نوع عمل

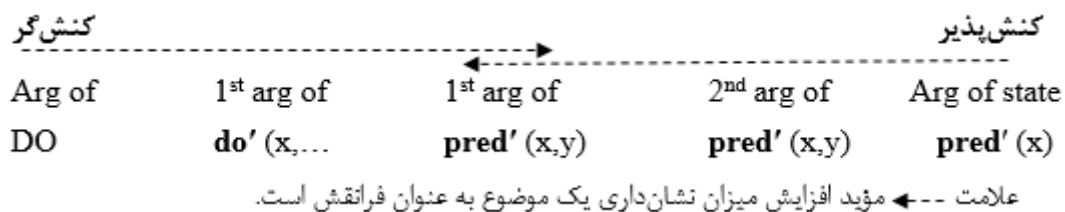
Table 2- Logical structure of verbs based on Aktionsart

نوع عمل	ساخت منطقی
ایستا	predicate' (x) یا (x, y)
فعالیت‌محور	do' (x, [predicate' (x) یا (x,y)])
حصولی	INGR predicate' (x) یا (x, y), یا INGR do' (x, [predicate' (x) یا (x,y)])
تک‌بار	SEML predicate' (x) یا (x, y) SEML do' (x, [predicate' (x) یا (x,y)])
پایان‌محور	BECOME predicate' (x) یا (x, y), یا BECOME do' (x, [predicate' (x) یا (x,y)])
فعالیت‌محور پایان‌محور	do' (x, [predicate' 1 & INGR predicate' 2(z,x) یا (y) (x,y)])
سببی	α CAUSE β, هر نوع ساخت منطقی: α, β

1. accomplishment
2. activity
3. semelfactive
4. active accomplishment
5. lexical decomposition
6. bare predicates
7. ingressive

### ۳-۵. فرانش‌های معنایی

فرانش‌های معنایی نوع تعمیم‌یافته‌ی انواع روابط پذیرنده هستند و نیز از مفاهیم کلیدی در دستور نقش و ارجاع محسوب می‌شوند. تعامل میان ساخت منطقی و بازنمایی نحوی به واسطه‌ی فرانش‌ها امکان‌پذیر می‌شود. دو فرانش معنایی کنش‌گر و کنش‌پذیر هستند که در ساخت منطقی محمول‌های متعددی موضوع‌های اصلی آن محسوب می‌شوند، تنها موضوع در ساخت منطقی یک محمول لازم می‌تواند کنش‌گر یا کنش‌پذیر باشد و این نیز به ویژگی‌های معنایی محمول بستگی دارد. از دید **ون ولین** (2005:60) حضور فرانش‌ها با این واقعیت توجیه می‌شود که در ساخت‌های دستوری مانند ساخت معلوم و مجهول، روابط پذیرنده‌ی گوناگون از منظر معناشناسی یکسان تحلیل می‌شوند یعنی، در جمله معلوم کنش‌گر، فاعل و کنش‌پذیر، مفعول صریح است؛ اما در جمله مجهول کنش‌گر، فاعل و کنش‌پذیر به صورت مفعول در بخش حاشیه قرار می‌گیرد.



#### شکل ۶- سلسله مراتب کنش‌گر-کنش‌پذیر

Fig 1- Actor-undergoer hierarchy

### ۳-۷. ساخت اطلاعی

در دستور نقش و ارجاع چگونگی توزیع اطلاع و در واقع بازنمایی ساخت اطلاع در جملات بر اساس آرا و روش‌شناختی **لمبرکت**<sup>۱</sup> (1994) صورت می‌گیرد و در قالب فرافکن ساخت کانون ارائه می‌شود. **لمبرکت** (1994:5) ساخت اطلاعی را بخشی از دستور جمله می‌داند که در آن گزاره‌ها به‌عنوان بازنمایی‌های مفهومی وضعیت‌های امور (رویدادها)، در راستای وضعیت ذهنی مشارکین در بافت‌های گفتمانی، با ساختارهای واژی-دستوری مناسب پیوند می‌خورند. مفاهیم عمده در بحث ساخت اطلاع مبتدا،<sup>۲</sup> کانون،<sup>۳</sup> پیش‌انگاره<sup>۴</sup> و تصریح<sup>۵</sup> هستند. لمبرکت مبتدا و کانون را به‌عنوان دو وضعیت اطلاعی مرتبط با عبارات ارجاعی در پاره‌گفتارها در نظر می‌گیرد. از نظر او مبتدا و کانون، نقش‌های گفتمانی-کاربردشناختی هستند و بر اساس جایگاه نحوی آن‌ها در جمله تعریف نمی‌شوند. **لمبرکت** (1994:127) در تعریف مبتدا چنین بیان می‌کند که در یک گفتمان معین، مدلولی مبتدای یک گزاره است که گزاره به‌عنوان اطلاعی درباره‌ی آن مدلول تعبیر شود و دانش مخاطب را درباره‌ی آن (مدلول) افزایش می‌دهد. کانون نیز بخش غیرقابل‌پیش‌بینی گزاره است (بخشی که در حوزه آگاهی مخاطب قرار ندارد) و مدلولی است که حضور آن در جمله باعث تمایز پیش‌انگاره و تصریح می‌شود، چرا که کانون در دامنه تصریح قرار می‌گیرد.

یکی از اجزای اصلی نظریه ساخت اطلاع، رده‌شناسی انواع کانون در زبان‌های دنیا است. لمبرکت میان کانون موضوعی که در دستور نقش و ارجاع به «کانون محدود»<sup>۶</sup> شناخته می‌شود و «کانون گسترده»<sup>۱</sup> تمایز قائل است. کانون محدود اشاره به وضعیتی است که در آن تنها یک سازه منفرد (موضوع) مورد تأکید قرار می‌گیرد:

1. K. Lambrecht  
2. topic  
3. focus  
4. presupposition  
5. assertion  
6. narrow focus

(۴۱) الف) ماشیتو دزدیدن؟

ب) نه، پولمو دزدیدن.

اما در کانون گسترده محدوده کانون بیش از یک سازه است. کانون گسترده خود به «کانون محمولی»<sup>۲</sup> و «کانون جمله‌ای»<sup>۳</sup> قابل تقسیم است. کانون محمول نوع بی‌نشان کانون است که در آن محمول (همراه مفعول) در دامنه کانون قرار می‌گیرد و فاعل نقش مبتدا دارد و از پیش انگاشته است.

(۴۲) الف) مریم چه کرد؟

ب) مریم خانه را فروخت.

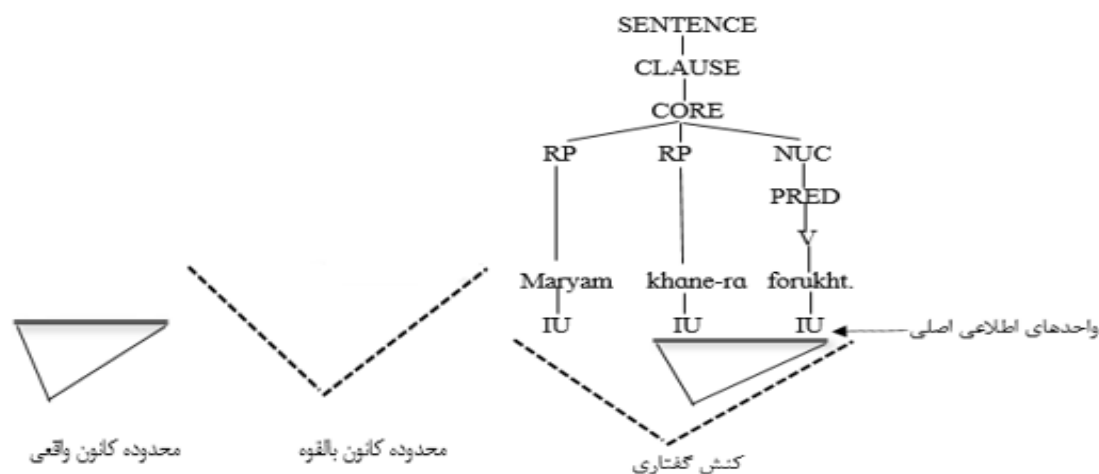
در کانون جمله نیز تمام عناصر جمله اعم از فاعل و محمول در دامنه ساخت کانون قرار می‌گیرند.

(۴۳) الف) چی شد؟

ب) خانه‌ام را فروختم.

### ۳-۸. نمایش صوری ساخت اطلاعی

محدوده کانون از مفاهیمی است که در نمایش صوری ساخت کانون نقش مهمی ایفا می‌کند و به «محدوده کانون بالقوه»<sup>۴</sup> و «محدوده کانون واقعی»<sup>۵</sup> تقسیم می‌شوند. حوزه نحوی که در آن احتمال وجود کانون می‌رود، محدوده کانون بالقوه و بخش ملموس و عینی جمله که کانون در آن قرار می‌گیرد، محدوده کانون واقعی نام دارد. ساخت کانون، فرافکنی مستقل در دستور نقش و ارجاع است که با فرافکن سازه‌ای و فرافکن عملگر ارتباط دارد. ارتباط فرافکن سازه‌ای و فرافکن ساخت کانون به گونه‌ای است که محمول‌ها، موضوع‌ها و افزوده‌های حاشیه‌ای در ساخت سازه‌ای، واحدهای اطلاعی اصلی در ساخت کانون را تشکیل می‌دهند؛ به عبارت دیگر، محدوده کانون کمینه، هسته، موضوع مرکز و یا گروه حرف اضافه حاشیه‌ای را در بر می‌گیرد (Van valin, 2005: 77). با توجه به اینکه ساخت کانون کنش گفتاری جمله را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بنابراین، ارتباط فرافکنی ساخت کانون و فرافکنی عملگر از طریق نیروی منظوری برقرار می‌شود و به همین دلیل، گره‌ای که ساخت کانون بر آن بنا می‌شود «کنش گفتار»<sup>۶</sup> نامیده می‌شود.



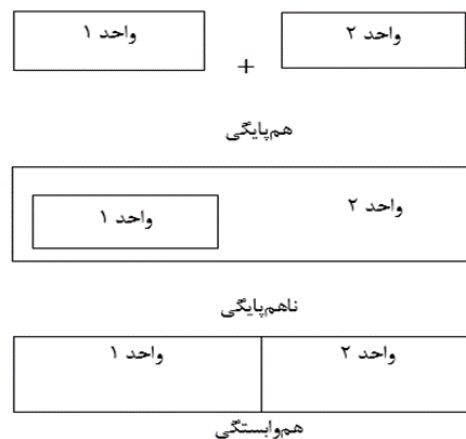
شکل ۷- کانون محمولی در جمله (۴۳)

Fig 7- Predicate focus in sentence (43)

1. broad focus
2. predicate focus
3. sentence focus
4. potential focus domain
5. active focus domain
6. speech act

### ۳-۹. ساخت‌های مرکب در دستور نقش و ارجاع

ون ولین (2005, 2007, 2021) ضمن پذیرش تقسیم‌بندی متداول ساختار نحوی جملات مرکب بر دو دسته هم‌پایه<sup>۱</sup> و ناهم‌پایه<sup>۲</sup> از تقسیم‌بندی سوی صحبت به میان می‌آورد که هم‌وابسته<sup>۳</sup> نام دارد که بر پایه مطالعات زبان‌های کمتر شناخته‌شده پاپوان<sup>۴</sup> مانند کیوا<sup>۵</sup>، چوآو<sup>۶</sup>، آمله<sup>۷</sup> و امثال آن‌ها توسط پژوهشگرانی چون اولسن<sup>۸</sup> (1981) و رابرتز<sup>۹</sup> (1988) و غیره مطرح می‌شود. در بررسی جملات مرکب بر اساس دستور نقش و ارجاع از دو مفهوم نحوی رابطه «پیوند»<sup>۱۰</sup> و «الحاق»<sup>۱۱</sup> استفاده می‌شود. سه نوع پیوند بین جملات مرکب متصور است: هم‌پایگی، ناهم‌پایگی و هم‌وابستگی. در پیوند هم‌وابسته واحدهای زبانی یکسان شبیه جملات هم‌پایه به یکدیگر می‌پیوندند؛ اما وجه تمایز آن‌ها با جملات هم‌پایه وجود عملگر مشترک در این سطح است، چرا که در جملات هم‌پایه هر جمله دارای عملگرهای مجزای خاص خود است. از طرفی نیز آنچه موجب تمایز جملات هم‌وابسته از ناهم‌پایه می‌شود آن است که در جملات ناهم‌پایه وابستگی ساختاری بند ناهم‌پایه به بند پایه (درونه‌گیری) وجود دارد، در حالی که در ساخت هم‌وابسته سازه‌ها در رابطه‌ای هم‌پایه مانند قرار می‌گیرند. انگاره کلی روابط پیوندی در جملات مرکب بر اساس دستور نقش و ارجاع در شکل (۸) نمایان است.



شکل ۸- انواع روابط پیوندی در یک ساخت مرکب

Fig 8- Nexus relation types in a complex construction

در ادامه بخش پیشین که به انواع سطوح پیوند ساخت‌ها درون جمله مرکب می‌پرداخت، بخش حاضر به ماهیت (نوع) واحدهای به هم پیوند داده‌شده می‌پردازد که در سنت دستور نقش و ارجاع رابطه الحاق<sup>۱۲</sup> نامیده می‌شود. ساخت لایه‌ای بند که از جهانی‌های مدنظر دستور نقش و ارجاع است، شامل سه سطح هسته، مرکز و بند است و از ترکیب این سطوح با یکدیگر انواع روابط الحاقی حاصل می‌شود. که به

1. coordinate  
 2. subordinate  
 3. cosubordinate  
 4. Papuan  
 5. Kewa  
 6. chuave  
 7. Amele  
 8. M. Olso  
 9. J. Roberts  
 10. nexus  
 11. juncture  
 12. juncture relation



موجب آن دو واحد با ماهیت «هسته+هسته»، «مرکز+مرکز» و «بند+بند» به یکدیگر ملحق می‌شوند:

(۴۴. الف) الحاق هسته‌ای: [مرکز... [هسته...]+... [هسته...]]

(ب) الحاق مرکزی: [بند... [مرکز...]+... [مرکز...]]

(پ) الحاق بندی: [جمله... [بند...]+... [بند...]]

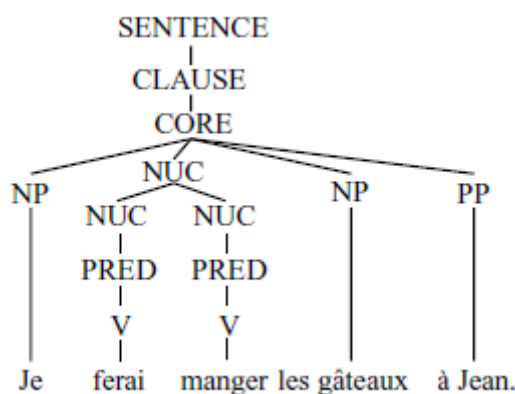
علاوه بر موارد مذکور، گاه در زبان‌هایی چون انگلیسی و برای<sup>۱</sup>، دو جمله مستقل که هر کدام جایگاه منفک چپ خود را دارند با یکدیگر ترکیب می‌شوند که به آن «الحاق جمله‌ای»<sup>۲</sup> گفته می‌شود.

ت. الحاق جمله‌ای: [متن... [جمله...]+... [جمله...]]

بنابراین، رابطه الحاق در سه سطح بندی، مرکز و هسته به همراه سه رابطه پیوندی هم‌پایگی، هم‌وابستگی و ناهم‌پایگی منجر به ایجاد نه رابطه الحاق-پیوند در دستور نقش و ارجاع می‌شود. به علاوه دو نوع رابطه الحاق-پیوند نیز وجود دارد که در سطح جمله مطرح می‌شوند که در همه زبان‌ها یافت نمی‌شوند.

(45) Je ferai manger les gâteaux à Jean.  
Isg make.FUT eat the cakes to John  
'I will make John eat the cakes.' (Van Valin, 2005: 191)

مثال (45) نمونه‌ای از الحاق هسته‌ای است. در الحاق هسته‌ای نیز دو یا چند هسته به یکدیگر ملحق می‌شوند و تشکیل یک هسته واحد پیچیده می‌دهند که دارای یک مجموعه موضوع(های) مرکزی است. در شکل (۹) دو فعل ferai و manger تشکیل یک هسته پیچیده داده و دارای موضوع‌های مرکزی gâteaux و 'à Jean' هستند.<sup>۳</sup>



شکل ۹- هم‌وابستگی هسته‌ای در فرانسوی

Fig 9- Nuclear cosubordination in French

### ۳-۱۰. الگوریتم پیوندی

اجزای مختلف ساختار دستوری نقش و ارجاع مانند ساختار بند، بازنمایی معنایی و نقش‌های معنایی، نقش‌های نحوی و ساخت کانون در بخش‌های پیشین توصیف شد. در بخش حاضر به اصولی که اجزای مذکور را به هم پیوند می‌زنند، پرداخته خواهد شد. این اصول

<sup>۱</sup>. Barai

<sup>۲</sup>. sentential juncture

<sup>۳</sup> از آنجا که تحلیل داده‌ها در پژوهش حاضر بر اساس روابط موجود میان ساخت‌ها در سطح هسته‌ها صورت می‌گیرد، به دلیل کمبود فضای کافی از ارائه مثال‌ها در سطح مرکز و بند چشم‌پوشی می‌شود.

چگونگی تعامل سه بعد نحو، معنا و کاربرد را در قالب الگوریتم پیوندی تبیین خواهند کرد. الگوریتم پیوند معناشناسی (ساخت منطقی) به نحو (ساخت لایه‌ای بند) و نیز الگوریتم پیوندی نحو به معناشناسی به صورت خلاصه به ترتیب در (۴۶) و (۴۷) ارائه شده اند:

(۴۶) الگوریتم پیوند معناشناسی به نحو (مراحل پیوند از ساخت منطقی به ساخت لایه‌ای بند)

۱. بازنمایی معنایی جمله را بر پایه ساخت منطقی محمول بسازید؛

۲. کنش‌گر و کنش‌پذیر را با توجه به سلسله‌مراتب کنش‌گر - کنش‌پذیر تعیین کنید؛<sup>۱</sup>

۳. ویژگی‌های واژیه نحوی موضوع‌ها را تعیین نمایید؛

۴. بر اساس اصول قالب(های) نحوی جمله را تعیین کنید؛

۵. موضوع‌ها را به جایگاه‌هایی که در بازنمایی نحوی قرار دارند، متصل کنید.

(۴۷) الگوریتم پیوند نحو به معناشناسی

۱. فرانش(ها) و دیگر موضوع(ها)ی مرکز در بند را مشخص کنید؛

۲. ساخت منطقی محمول موجود در هسته بند را از واژگان<sup>۲</sup> بازیابی کنید؛

۳. موضوع‌های تعیین شده در گام (۱) را به موضوع‌های تعیین شده در گام (۲) وصل کنید تا زمانی که تمام موضوع‌ها به یکدیگر مرتبط شده باشند؛

۴. اگر افزوده‌ای با حرف اضافه محمولی وجود داشت، ساخت منطقی آن را از واژگان بازیابی کنید، ساخت منطقی (افزوده) مرکز را به عنوان موضوع دوم و مفعول حرف اضافه را به عنوان موضوع اول در ساخت منطقی (بند اصلی) وارد کنید؛

۵. اگر عنصری در جایگاه پیش یا پس مرکز وجود دارد، (زبان-ویژه) آن‌گاه:

الف. آن را به باقی مانده موضوع‌هایی وصل نشده در بازنمایی معنایی جمله متصل کنید؛

ب. و اگر موضوع وصل نشده‌ای وجود ندارد، پس واژه پرسشی-WH را مانند یک حرف اضافه محمولی محسوب کنید و گام (۴) را اجرا کنید، واژه پرسشی-WH را به اولین جایگاه موضوع در ساخت منطقی وصل کنید.

ارتباط بین نحو و معناشناسی توسط اصل کلی اداره می‌شود که «محدودیت تمامیت»<sup>۳</sup> نامیده می‌شود. تعبیر ساده محدودیت مذکور به این شرح است که تمام موضوع‌های معین در بازنمایی معنایی جمله باید در بازنمایی نحوی آن مشخص شوند و برعکس، تمامی عبارات موجود در بازنمایی نحوی باید به چیزی در بازنمایی معنایی جمله وصل شوند تا بتوانند تعبیری درست داشته باشند.

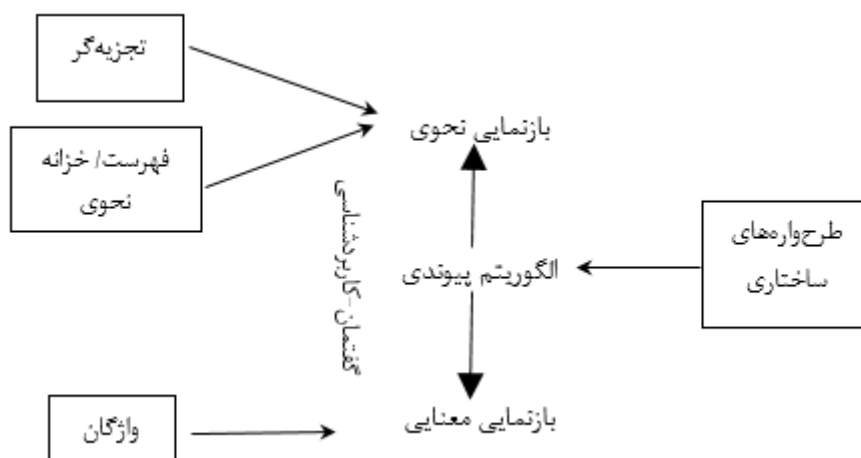
در نهایت، نیز تمامی بازنمایی‌های نحوی، معنایی و ساخت کانونی همراه با فراقکن‌ها در قالب طرح‌واره ساختی برای هر پدیده زبانی ارائه می‌شوند که این طرح‌واره زبان‌ویژه است و ویژگی‌های هر پدیده زبانی در یک زبان مشخص را ارائه می‌دهد. بنابراین، ساختار کلی نظام زبان در دستور نقش و ارجاع به صورت شکل (۱۰) است.

<sup>۱</sup> گفتنی است در پژوهش حاضر به دلیل محدودیت حجم مقاله، از تعریف مباحثی چون اصول گزینش قالب نحوی، سلسله‌مراتب کنش‌گر - کنش‌پذیر و موضوع

نحوی ترجیحی چشم‌پوشی شده است.

<sup>۲</sup> lexicon

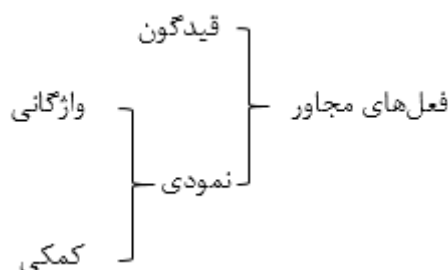
<sup>۳</sup> completeness constraint



شکل ۱۰- انگاره نهایی دستور نقش و ارجاع  
**Fig 10- Final organization of Role and Reference Grammar**

#### ۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها

نگارندگان پس از بررسی اولیه داده‌ها، انواع ساخت‌های فعل‌های مجاور را در دو دسته (شکل ۱۱) تقسیم می‌کنند. ملاک تقسیم‌بندی ماهیت فعل وابسته است و نیز نقشی که برای فعل اصلی ایفا می‌کنند.



شکل ۱۱- انواع ساخت فعل‌های مجاور  
**Fig 11- Adjacent verbs constructions types**

در ادامه، انواع فعل‌های مجاور بر اساس ویژگی‌هایی چون رویداد واحد، موضوع مشترک، وجود یا عدم وجود رابط و ویژگی واژگانی فعل وابسته بررسی خواهند شد.

رویداد واحد: مهم‌ترین و بارزترین ویژگی فعل‌های مجاور آن است که هر دو فعل به یک رویداد واحد اشاره دارند. به عبارت دقیق‌تر، هر فعل مبین یک رویداد مجزا نیست و بین رویدادها تقدم و تأخر زمانی وجود ندارد و با گزاره‌ای<sup>۱</sup> واحد روبه‌رو هستیم. در دسته اول، فعل وابسته (قیدگون)<sup>۲</sup> به همراه فعل اصلی تشکیل یک محمول مرکب می‌دهند که به یک رویداد واحد اشاره دارند. (۴۸) پرید آمد پیش من.

در مثال (۴۸)، عمل «پریدن» و «آمدن» به صورت مجزا انجام نشده‌اند و در نتیجه، نمی‌توان برای آن‌ها توالی زمانی قائل شد. در واقع، این

<sup>۱</sup>. proposition

<sup>۲</sup>. در جستار حاضر اصطلاح قیدگون اشاره به نوع اول فعل‌های مجاور دارد و منظور نقش قیدی است که فعل وابسته برای فعل اصلی دارد و منظور *converb* نیست.

گزاره اشاره به «آمدنی» دارد که در حال «پردن» صورت گرفته است.

(۴۹) با حمید دعوام شد، گذاشت رفت.

در مثال (۴۹) که از نوع نمودی واژگانی است، فعل وابسته به همراه فعل اصلی تشکیل گزاره واحد می‌دهند. در مثال مذکور نیز توالی زمانی وجود ندارد؛ یعنی نخست عمل «گذاشتن» و سپس «رفتن» صورت نگرفته است.  
(۵۰) دارم می‌رم خونه.

در مثال (۵۰) نیز که از نوع نمودی کمکی است، نخست «داشتن» و سپس «رفتن» معنایی ندارد و بنابراین، هر دو فعل یک محمول واحد هستند که اشاره به انجام عملی در زمان حال دارند که دارای نمود استمراری است.

وجود یا عدم وجود رابط: در هیچ‌یک از ساخت‌های فعل‌های مجاور، بین فعل‌ها حرف ربط یا پیونده‌ای<sup>۱</sup> وجود ندارد که همین ویژگی نیز مبین وجود پیوند نحوی و معنایی محکم بین آن‌هاست و منجر به تشکیل محمول واحد می‌شود. البته می‌توان چنین نیز استدلال کرد که به مرور با حذف عنصر رابط هر دو فعل دچار فرایند واژگانی شدگی<sup>۲</sup> شده‌اند.

(۵۱) توپ غلت خورد آمد جلوی پام.

(۵۲) توپ غلت خورد و آمد جلوی پام.

در مثال (۵۲) وجود حرف رابط مبین رابطه هم‌پایگی بین دو گزاره است: گزاره یک «توپ غلت خورد» و گزاره دو «توپ آمد جلوی پام». یعنی در بازه‌ای از زمان نخست عمل «غلت خوردن» و متعاقب آن عمل «آمدن» انجام گرفته است و در این صورت دو بند مجزا وجود دارد. گاهی نیز در ساخت‌های هم‌پایه حرف ربط وجود ندارد و هم‌پایگی از نوعی است که هسپلمت (2007: 6-7) آن را اتصال بی‌واسطه<sup>۳</sup> می‌نامد، یعنی بدون نشانگر یا حرف ربط هم‌پایه‌ساز، مانند مثال (۵۳)، در حالی که ساخت‌های فعل‌های مجاور دو بند یا سازه مجزا نیستند که در رابطه هم‌پایگی بندی یا جمله‌ای قرار گیرند، بلکه هر دو در یک بند ساده تشکیل یک محمول مرکب می‌دهند. بنابراین، ساخت‌های قیدگون با ساخت‌های هم‌پایه بی‌واسطه تفاوت دارند و به‌هیچ‌وجه با هم یکی نیستند.  
(۵۳) آمد، غذا خورد، خوابید.

در خصوص دیگر دسته از فعل‌های مجاور نیز توضیحات مذکور صادق است. تنها نکته درخور توجه آن است که بر خلاف فعل‌ها قیدگون، وجود حرف ربط بین فعل‌های مجاور در برخی نمونه‌های مربوط به ساخت‌های نمودی واژگانی و تمامی مثال‌های نمودی کمکی منجر به ناستوری یا نامقبولی جملات نیز می‌شود.

(۵۴) علی مرد رفت / \* علی مرد و رفت.

(۵۵) داشتم می‌خوابیدم که او مدی / \* داشتم و می‌خوابیدم که او مدی.

موضوع مشترک: در تمامی ساخت‌ها، فعل‌هایی که در مجاورت هم قرار می‌گیرند دارای موضوع مشترک هستند که همان موضوع نحوی ترجیحی<sup>۴</sup> (در ادبیات نقش و ارجاع مفهومی برابر با فاعل است) می‌باشد و به همین دلیل نیز هر دو فعل تصریف شخص، شمار و زمان دستوری یکسان دریافت می‌کنند. البته در یک مورد از مثال‌های مربوط به فعل‌های نمودی واژگانی (خانه را فروختم رفت) فاعل مشترک وجود ندارد.<sup>۵</sup> در صورت کاربرد متعدی فعل‌های مجاور، مفعول نیز موضوع مشترک بین فعل‌ها خواهد بود.

ویژگی واژگانی فعل وابسته: ویژگی دیگری که در فعل‌های مجاور وجود دارد به نوع عنصر واژگانی برمی‌گردد که به‌عنوان فعل

1. linker

2. lexicalization

3. asyndetic

4. privileged syntactic argument: PSA

۵. درباره ساختار درونی فعل «رفت» در ساخت فعل مجاور، مانند فاعل آن و موضوع‌های مشترک آن با فعل اصلی بحث نمی‌شود و تنها به توضیح نقش نمودی آن

اکتفا می‌شود و بحث پیرامون چنین ساخت‌هایی به پژوهشی دیگر موکول می‌شود.

وابسته عمل می‌کند. در خصوص دسته نخست (قیدگون)، هر دو فعل مجاور دارای معنای تام واژگانی هستند. یعنی هر کدام دارای محتوای واژگانی هستند که از مجموع هر دو یک محمول واحد با معنایی واحد تشکیل می‌شود. برای نمونه در مثال (۵۶) «خرامیدن» و «آمدن» هر دو به یک اندازه در تشکیل رویداد «خرامان آمدن» شرکت دارند.

(۵۶) خرامید آمد کنارم ایستاد.

در مثال‌های (۵۸) و (۵۹) به ترتیب فعل‌های «بگیر» و فعل «دارم» محتوای معنایی خاصی را به فعل اصلی اضافه نمی‌کنند و بار معنایی ساخت بر دوش فعل اصلی است و همان‌گونه که در بخش‌های بعدی نیز بحث خواهد شد، تنها مشخصه نمود را به ساخت اضافه می‌کنند. نمونه‌های مربوط به مثال (۵۸) عناصر واژگانی هستند که تا حد زیادی از محتوای معنایی خود تهی گشته‌اند و به قول راسخ‌مهند (۱۳۹۳) به سمت دستوری‌شدگی<sup>۱</sup> پیش می‌روند.

(۵۸) عزیزم بگیر بشین.

البته در خصوص فعل گرفت، همان‌گونه که **انوشه** (۱۳۹۷) نیز اشاره می‌کند، در کاربرد متعدی آن هنوز کاملاً از معنای واژگانی خود تهی نگشته است. در مثال (۵۷) کنش‌گر می‌توانسته علی را در حالی که گرفته است، زده باشد که در این صورت در دسته نخست، یعنی فعل‌های قیدگون جای می‌گیرد:

(۵۷) گرفت علی را زد.

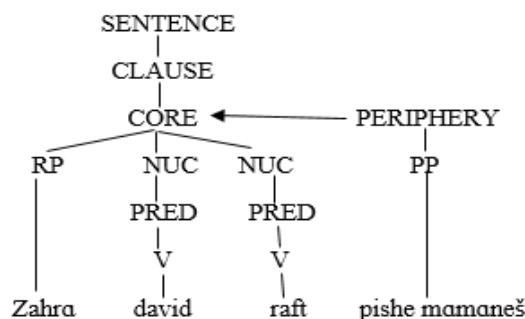
نمونه‌هایی مانند مثال (۵۹) نیز فعل‌های کمکی هستند که محتوای واژگانی ندارند و تنها دارای مشخصه دستوری هستند. به همین جهت دسته نخست را فعل‌های «واژگانی نمودی» و دسته اخیر را «نمودی کمکی» نام می‌نهم.

(۵۹) دارم درس می‌خونم.

#### ۴-۱. بازنمایی نحوی فعل‌های مجاور

در بازنمایی نحوی ساخت فعل‌های مجاور مفاهیمی چون ساخت لایه‌ای بند، نوع سازه‌ها در تشکیل فعل‌های مجاور و نوع عملگرها محور بحث خواهند بود. در تمامی ساخت‌های فعل‌های مجاور دو هسته نحوی وجود دارد که با یکدیگر تشکیل یک هسته یا محمول مرکب می‌دهند و ارتباط آن‌ها از نوع «الحاق هسته‌ای»<sup>۲</sup> است. در مثال (۶۰) «دوید» و «رفت» دو هسته هستند که به هم ملحق شده‌اند و تشکیل یک هسته مرکب می‌دهند و دارای موضوع‌های مشترک هستند.

(۶۰) زهرا دوید رفت پیش مامانش.



شکل ۱۲- الحاق هسته‌ای در فعل‌های مجاور

Fig 12- Nuclear juncture in adjacent verbs

<sup>1</sup>. grammaticalization

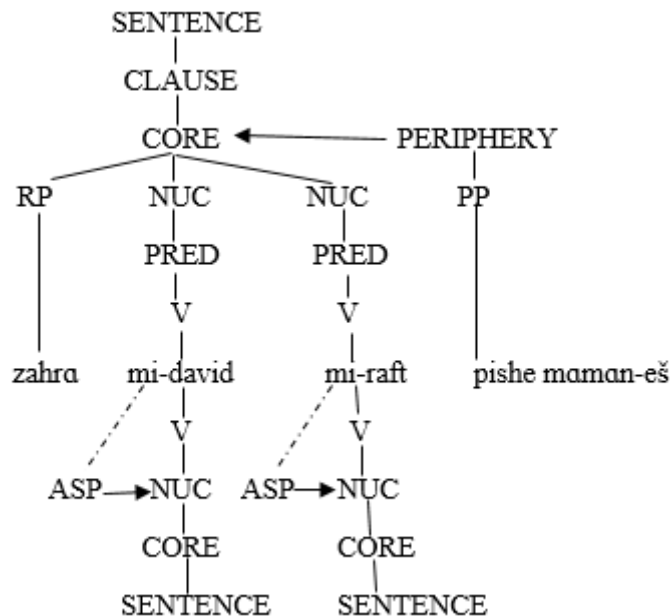
<sup>2</sup>. nuclear juncture

در مرحله بعد باید نوع پیوند (هم‌پایگی، ناهم‌پایگی و هم‌وابستگی) در الحاق هسته‌ای مشخص شود. وجه تمایز هم‌وابستگی از دو نوع دیگر وجود عملگر مشترک در سطح هسته است. همان‌گونه که در بخش (۳) نیز گفته شد، عملگرهای هسته شامل عملگرهای نفی، جهت‌نمایی و وجه هستند. جهت‌نمایی در سطح هسته اشاره به جهت کنش محمول دارد (بالا، پایین، چپ، راست) و شامل مشارکین نمی‌شود. در زبان فارسی تا جایی که نگارندگان جست‌وجو کرده‌اند نشانه دستوری جهت‌نمایی برای محمول وجود ندارد و مفهوم جهت‌نمایی در قالب واژگانی بیان می‌شود؛ مانند «هولش داد بردش» که هول دادن اشاره به عملی رو به جلو است. البته رضایی (2003: 156) معتقد است در زبان کردی می‌توان قائل به وجود جهت‌نمایی در سطح هسته بود. دو پیشوند (hal) و (dâ) به بسیاری از فعل‌های زبان کردی متصل می‌شوند و جهت انجام فعل را نشان می‌دهند؛ مانند:

(61) hal-kêšân  
'to lift up'  
بالا بردن

(62) 'dâ-kêšân  
'to hang'  
آویزان کردن

در شکل (۱۲) همان‌گونه که مشاهده می‌شود، نوع پیوند در الحاق هسته‌ای در ساخت‌های قیدگون از نوع پیوند هم‌پایگی است. در هم‌پایگی هر یک از سازه‌ها می‌توانند دارای عملگر خاص خود باشند. برای مثال، در جمله (۶۳)، مشخص است که هر دو محمول به صورت مجزا عملگر نمود استمراری «می» دارند که نشان دهنده استمراری (در گذشته) است.  
۶۳. زهرا بچه که بود، تا گربه می‌دید، می‌دوید می‌رفت پیش مامانش.



شکل ۱۳- هم‌پایگی هسته‌ای در فعل‌های مجاور  
Fig 13- Nuclear coordination in adjacent verbs

در خصوص عملگر نفی نیز تا جایی که نگارندگان بررسی کردند مثال از کاربرد منفی ساخت‌های مورد بحث یافت نشد. به نظر می‌رسد در صورتی که بنا به اقتضای بافت یا عوامل گفتمانی نیاز به کاربرد صورت منفی ساخت‌های محمول مجاور باشد، تنها فعل نخست

یعنی فعل وابسته دارای نشان‌گر نفی می‌شود و این ویژگی را نیز به کل بند تسری می‌دهد؛ مانند مثال (۶۵). همان‌گونه که در مثال (۶۴) دیده می‌شود وجود عملگرهای مجزای نفی منجر به نادرستی شدن جمله می‌شود.

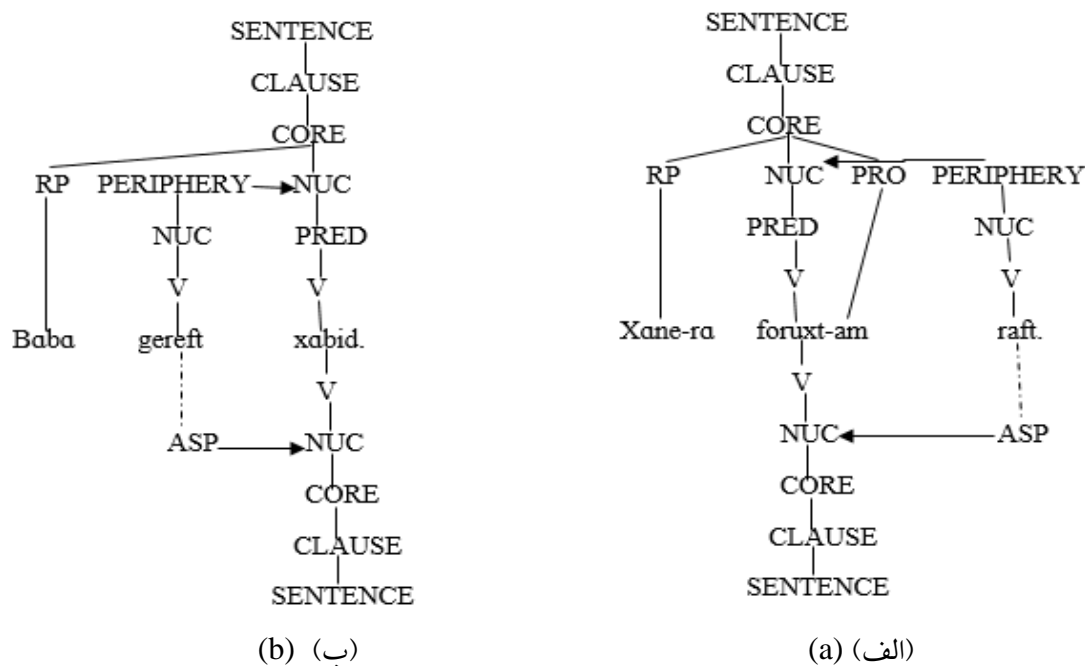
(۶۴) \* ندوید نرفت پیش مامانش.

(۶۵) ندوید رفت پیش مامانش / ندوید (رفت پیش مامانش).

(۶۶) بابا گرفت خوابید.

(۶۷) خانه را فروختم رفت

در نمودارهای (۱۵ب) و (۱۵الف) که به ترتیب مربوط به مثال‌های (۶۶) و (۶۷) از گروه دوم ساخت‌های مجاور هستند، فعل وابسته هیچ مشخصه معنایی به ساخت اضافه نمی‌کند، در تعیین موضوع‌های نحوی و معنایی محمول دخالتی ندارد و تنها نمود ساخت را مشخص می‌کند. بنابراین، در ساختار محمول، مجاور هسته‌ای است که نقش محمولی ندارد و تنها ویژگی معنایی نمود را به کل ساخت اضافه می‌کند و به نوعی می‌توان آن را عملگر نمود دانست.



شکل ۱۵- ناهم‌پایگی افزوده هسته‌ای در فعل‌های مجاور  
 Fig 15- Nuclear ad-subordination in adjacent verbs

در دستور نقش و ارجاع پیوند ناهم‌پایگی به دو نوع ناهم‌پایگی دختر<sup>۱</sup> و ناهم‌پایگی افزوده<sup>۲</sup> تقسیم می‌شود. در نوع نخست، ساخت ناهم‌پایه موضوع محمول بند اصلی است و نوع دوم، ساخت ناهم‌پایه نقش قیدی برای محمول در بند اصلی ایفا می‌کند. بر این اساس، نوع پیوند در فعل‌های مجاور در نمودارهای (۱۵الف) و (۱۵ب) از نوع ناهم‌پایه افزوده است. یعنی فعل وابسته به جهت نحوی و معنایی برای

<sup>1</sup>. daughter subordination

<sup>2</sup>. ad-subordination

فعل اصلی نقش حاشیه‌ای دارد و تنها اطلاعات اضافه‌ای را به آن می‌افزاید. ون ولین نیز (2005) مثالی از زبان لاکوتا<sup>۱</sup> ارائه می‌دهد که در آن یک فعل در الحاق هسته‌ای تنها مفهوم نمودی به ساخت را اضافه می‌کند.

(68) Wičháša ki lowá,-he.

Man the sing-CONT  
‘The man is singing.’

در مثال (68) فعل (*he*) به معنای (ایستادن) به‌عنوان نشان‌گر وجه استمرار معرفی می‌شود و به‌عنوان یک هسته غیرمحمولی در جایگاه حاشیه‌هسته‌ای برای فعل اصلی (*sing*) قرار می‌گیرد، در حالی که در ساخت‌های دیگر به تنهایی نقش هسته محمولی دارد و به معنای «ایستادن» است، مانند مثال (69):

(69) Chá, ki he’.

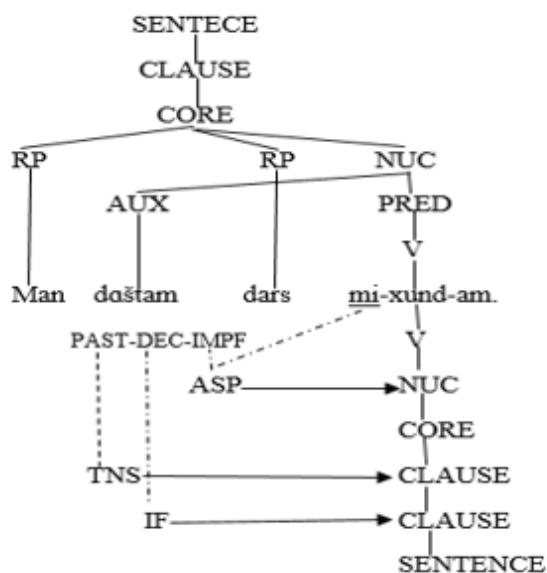
Tree the stand  
‘The tree stands.’

نگارندگان پیرامون مثال‌های (۷۰ تا ۷۲) بر این باورند فعلی که در مجاورت فعل اصلی قرار می‌گیرد، فعلی کمکی است که فاقد محتوای واژگانی است و مقوله‌های دستوری مانند زمان، شخص، نمود یا گاهی وجهیت را به ساخت اضافه می‌کند. بنابراین، در این نوع ساخت‌ها با دو هسته یا محمول روبه‌رو نیستیم.

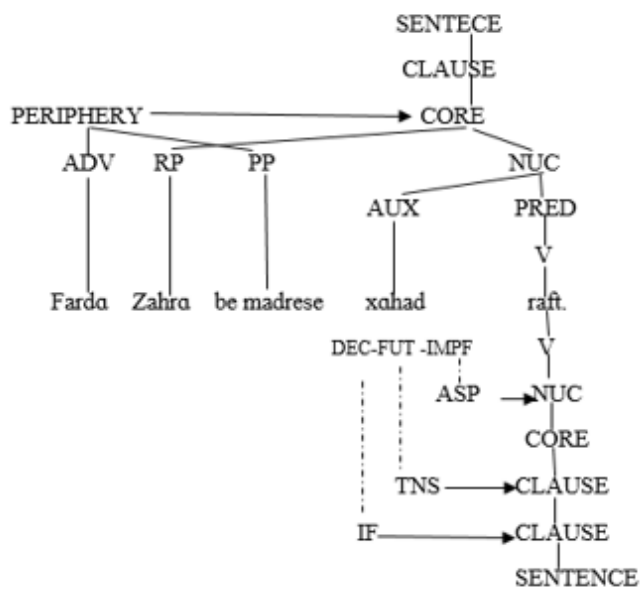
(۷۰) دارم می‌خوانم / داشتم می‌خواندم.

(۷۱) خوانده بودم.

(۷۲) خواهم خواند.



(ب) (b)



(الف) (a)

شکل ۱۶- فرافکن سازه‌ای و عملگر در فعل‌های نمودی کمکی  
Fig 16- Constituent and operator projections in aspectual auxiliary verbs

<sup>1</sup>. Lakhota



در نمودار (۱۶ ب) همان‌گونه که مشاهده می‌شود فعل کمکی «داشتم» هم‌زمان، زمان دستوری گذشته، توان منظوری<sup>۱</sup> خبری و به‌همراه پیشوند «می» نمود ناکامل را بازنمایی می‌کند. در نمودار (۱۶ الف) نیز فعل کمکی «خواهد» بازنمای توان منظوری خبری، زمان دستوری آینده، و نمود ناکامل است. لازم به یادآوری است که در برخی ساخت‌ها فعل «خواستن» از نوع فعل‌های متمم‌خواه<sup>۲</sup> و با فعل کمکی متفاوت است. برای مثال، **راسخ‌مهند (۱۳۹۳)** در بیان تمایز فعل دوگانه از فعل معین به قابل حذف بودن فعل وابسته در فعل دوگانه اشاره می‌کند درحالی که معتقد است فعل کمکی از ساخت قابل حذف نیست و مثال‌های (۷۳ و ۷۴) را ارائه می‌دهد، در حالی که فعل «خواستن» در این مثال‌ها از نوع معین نیست و از نوع متمم‌خواه است.

(۷۳) دیروز (می‌خواستم)\* برم همدان، راه بسته بود.

(۷۴) دلم (می‌خواهد)\* بخوابم؛ اما کار دارم.

#### ۲-۴. نقش معنایی

همان‌گونه که در بخش‌های پیشین نیز توضیح داده شد، فعل‌های قیدگون چگونگی رویداد فعل اصلی را توصیف می‌کنند، به همین جهت نیز نگارندگان بازنمایی منطقی (76) را برای چنین ساخت‌هایی پیشنهاد می‌دهند:

(75) بچه پرید رفت تو حیاط.

(76) **paridan' (do' (bače, [raftan' (bače)] & INGR be-at' (hayat, bače))**

بازنمایی منطقی (76) مبین کنشی است که یک کنش‌گر «بچه» به مکانی «تو حیاط» رفته است و کل این رویداد به حالت «پریدن» انجام پذیرفته است. اما در این صورت برای فعل «پریدن» نقش حاشیه‌ای قائل شدیم و جایگاه هسته‌ای و نقش معنایی محمولی آن را نادیده گرفته‌ایم. به همین دلیل نگارندگان ساخت منطقی فعل‌های قیدگون را به صورت (77) بازنویسی می‌کنند که در آن هر دو فعل به صورت یک محمول واحد (همانند محمول ساده) حضور دارند و بسته به نوع فعل بازنمایی منطقی متفاوتی دارند. نوع فعل در همه مثال‌ها از نوع فعالیت‌محور است.

(77) **do' (bače, [paridan raftan' (bače)] & INGR be-at' (hayat, bače))**

(78) احمد با ناراحتی گذاشت رفت.

(79).

V<sub>1</sub>: gozaštan

<<sub>ASP</sub> gozaštan [narahat' (do' (Ahmad, [raftan' (Ahmad)]))])

V<sub>2</sub>: raftan

narahat' (do' (Ahmad, [raftan' (Ahmad)]))

V<sub>1+V2</sub>: gozaštan raftan

(80). **narahat' (do' (Ahmad, [<<sub>ASP</sub> gozaštan raftan' (Ahmad)]))**

(81) زهرا داشت می‌رفت خونه.

(82) **IFDEC< TNS PST< ASP PROG ( do' (Zahra, [raftan' (Zahra)]))**

#### ۳-۴. ساخت اطلاع در فعل‌های مجاور

همان‌گونه که در بخش (۳) نیز بحث شد، **ون ولین (2005:75)** از محدوده کانون واقعی و کانون بالقوه صحبت به میان می‌آورد و معتقد است سازهایی که در دامنه کانون بالقوه جای دارند، می‌توانند در دامنه کانون واقعی قرار گیرند. در خصوص ساخت‌های مجاور، عملگر توان منظوری بر کل بند سیطره دارد و بنابراین، عناصر موجود در بند هریک می‌توانند در دامنه کانون واقعی قرار گیرند.

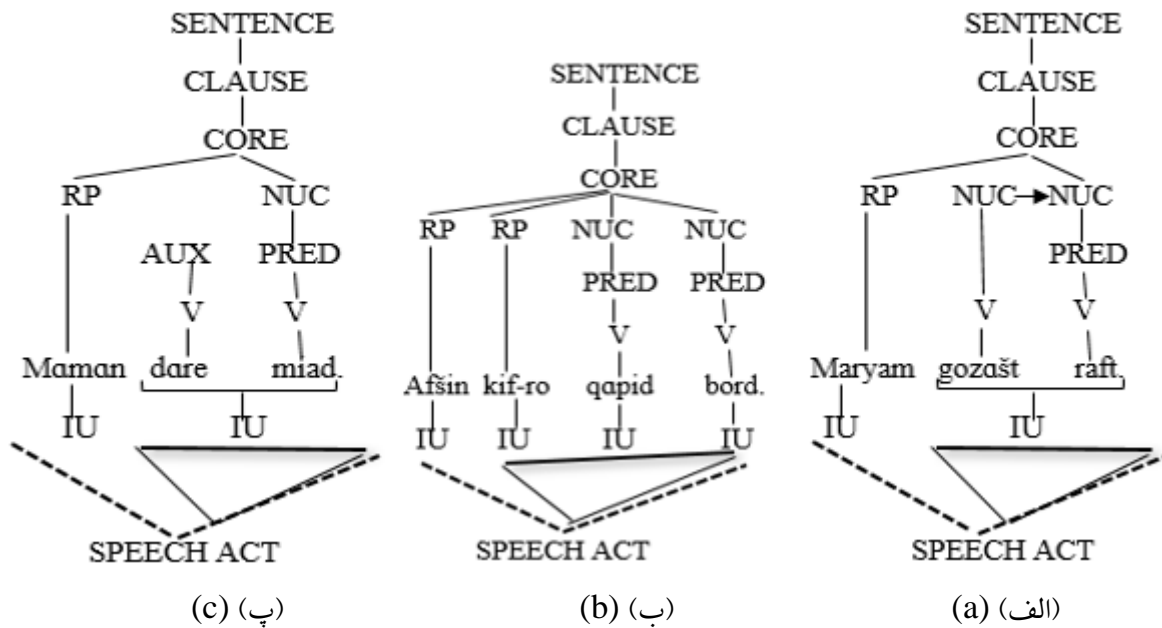
(83) مریم گذاشت رفت.

<sup>۱</sup> عملگر توان منظوری در دستور نقش و ارجاع وجه ساخت را نشان می‌دهد.

<sup>۲</sup> complement-taking predicate

(۸۴) افشین کیف را قاپید برد.

(۸۵) مامان داره میاد.



شکل ۱۷- فرافکن ساخت کانونی محمولی در ساختهای فعل‌های مجاور  
 Fig 17- predicate focus structure projection in adjacent verbs structures

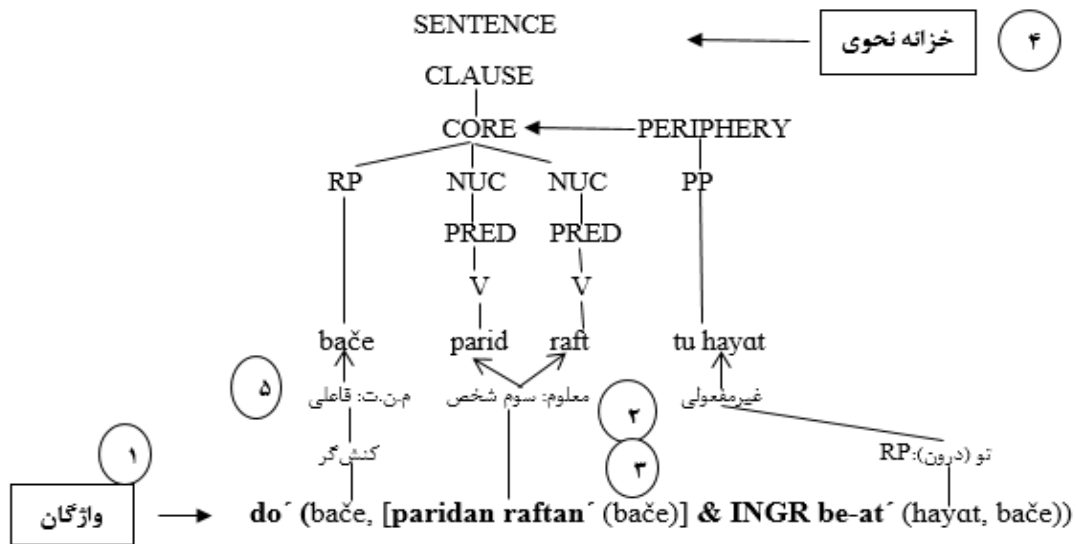
نمودارهای (۱۷ الف، ب، پ) به ترتیب فرافکن ساخت کانونی در مثال‌های (۸۳ تا ۸۵) را نشان می‌دهند که در بازنمایی اطلاعاتی ساخت‌ها، فعل‌های مجاور به عنوان یک محمول واحد در نظر گرفته می‌شوند و با هم یک واحد اطلاعاتی را تشکیل می‌دهند. ساخت کانونی در مثال‌ها از نوع محمولی است؛ یعنی محمول به همراه موضوع‌های آن در دامنه کانون واقعی قرار می‌گیرند. به اقتضای بافت نیز ممکن است کل بند به عنوان یک واحد اطلاعاتی عمل کند و در نتیجه، ساخت کانون از نوع جمله‌ای باشد که به آن کانون وسیع گویند. برای مثال، مادامی که در پاسخ به پرسش‌هایی نیز (۸۶) قرار گیرند:

(الف) چی شده؟ (ب) علی خانه را فروخت رفت.

در صورتی که هریک از عناصر بند نیز پاسخ پرسشی‌هایی نظیر «کی»، «کجا»، «کی» و غیره باشند نیز کانون از نوع محدود خواهد بود.

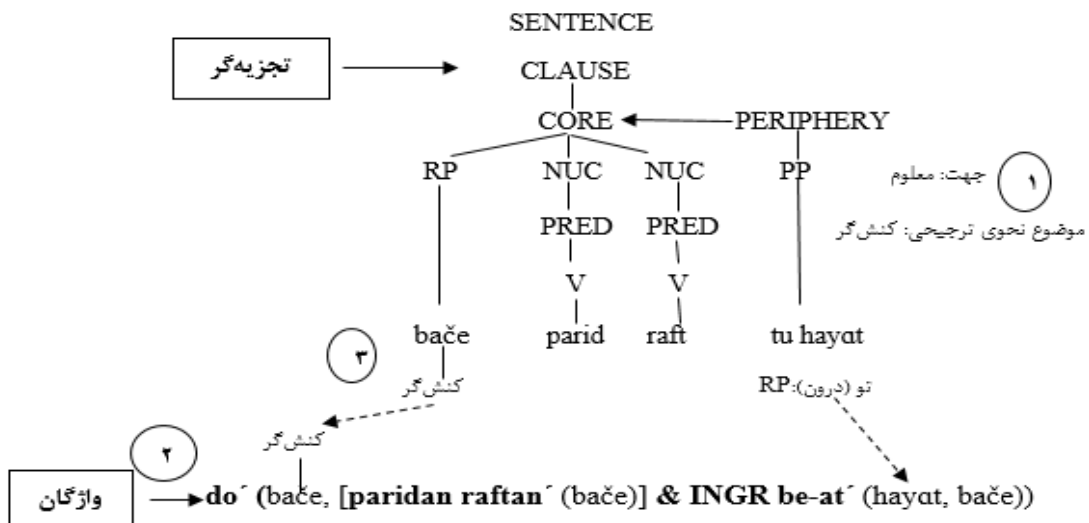
#### ۴-۴. الگوریتم پیوندی در ساخت فعل‌های مجاور

شکل (۱۸) پنج گام موجود در تعیین الگوریتم معناشناسی به نحو در ساخت فعل‌های مجاور در مثال (۷۵) را نشان می‌دهد. همان‌گونه که در نمودار(ها) مشخص است، بازنمایی صوری این ساخت‌ها به صورت یک جمله ساده است. گام نخست، بازیابی ساخت منطقی محمول (اصلی) از واژگان است. گام دوم، تعیین کنش‌گر و کنش‌پذیر است. از آنجا که فعل از نوع لازم است، تنها موضوع محمول کنش‌گر است. گام سوم، به ویژگی‌های واژگی نحوی موضوع‌ها می‌پردازد یعنی گزینش موضوع نحوی ترجیحی و اختصاص حرف اضافه، حالت‌دهی و مطابقت. در این مثال کنش‌گر به عنوان موضوع نحوی ترجیحی انتخاب شده است و منجر به معلوم شدن جهت جمله می‌شود. گام چهارم، در بازنمایی معنایی جمله انتخاب قالب‌هاب نحوی مناسب برای تشکیل فرافکن سازه‌ای است و در آخر، موضوع‌ها باید به جایگاه‌هایی که در بازنمایی نحوی قرار دارند متصل شوند.



شکل ۱۸- الگوریتم پیوندی از معناشناسی به نحو در ساخت فعل‌های مجاور  
 Fig 18- Semantics to syntax linking algorithm in adjacent verbs

همان‌گونه که در شکل (۱۹) مشاهده می‌شود، شماره‌ها مؤید گام‌های الگوریتم پیوندی از نحو به معناشناسی به‌طور کلی هستند به این صورت که: گام (۱) تمامی اطلاعات ممکن واژی نحوی آشکار از صورت جمله را استخراج می‌کند که شامل تعیین جهت معلم یا مجهول، نشان‌داری حالت، ترتیب واژگان و حروف اضافه می‌شود. گام (۲) به بازیابی صورت منطقی محمول در هسته از واژگان اختصاص دارد و نیز تعیین فرانش‌های ممکن در جمله. گام (۳) به پیوند یا اتصال اطلاعات مستخرج از گام‌های پیشین می‌پردازد. پیوند نحو به معناشناسی به فرایند درک توسط شنونده نظارت دارد، بر این اساس بازنمایی نحوی توسط تجزیه‌گر تولید می‌شود که آن نیز در نتیجه تبدیل داده‌های شنیداری به قالب‌های نحوی در بازنمایی نحوی است. پیرامون دیگر انواع جملات نظیر جملات مجهول یا جملات حاوی عناصر پرسشی-Wh و غیره به ون ولین (2005-151-158) مراجعه شود.



شکل ۱۹- الگوریتم پیوندی از نحو به معناشناسی در ساخت فعل‌های مجاور  
 Fig 19- Syntax to semantics linking algorithm in adjacent verbs

در نهایت، بر اساس مطالب مطرح شده در بخش‌های پیشین نگارندگان طرح‌واره ساختاری فعل‌های مجاور در زبان فارسی را بر اساس دستور نقش و ارجاع به صورت (جدول ۳) پیشنهاد می‌دهند:

### جدول ۳- طرح‌واره ساختی فعل‌های مجاور در زبان فارسی

Table 3- constructional schema in adjacent verbs in Persian language

<p><b>ساخت:</b> فعل‌های مجاور</p> <p><b>نحو</b></p> <p>الحاق: هسته‌ای</p> <p>پیوند: هم‌پایگی، ناهم‌پایگی افزوده</p> <p>نوع ساخت: دو فعل مجاور</p> <p>موضوع نحوی ترجیحی: عموماً کنش‌گر</p> <p>الگوریتم پیوند: به صورت پیش‌فرض</p>
<p><b>ساخت‌واژه</b></p> <p>فعل‌های مجاور قیدگون</p> <p>فعل‌های مجاور نمودی واژگانی</p> <p>فعل‌های مجاور نمودی کمکی</p>
<p><b>معناشناسی</b></p> <p>نوع عمل [+پویا]</p>
<p><b>کاربردشناسی</b></p> <p>توان منظوری: نامشخص</p> <p>ساخت کانونی: بدون محدودیت، موضوع نحوی ترجیحی = مبتدا (به صورت پیش‌فرض)</p>

### ۵. نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر در گام نخست ویژگی‌های اصلی ساخت فعل‌های مجاور را مدنظر قرار دادیم و مشخص شد که ساخت‌ها می‌توانند بر اساس ویژگی‌هایی چون رویداد واحد، موضوع مشترک، وجود یا عدم وجود رابط و ماهیت واژگانی فعل وابسته بحث و بررسی شوند. در ادامه، تلاش شد بر اساس مبانی دستور نقش و ارجاع، نوع رابطه الحاقی و پیوندی در این ساخت‌ها تبیین شود. یافته‌ها نشان می‌دهد که فعل‌ها در قالب الحاق هسته‌ای به هم مرتبط می‌شوند و نوع پیوند در آن‌ها می‌تواند در قالب هم‌پایگی و ناهم‌پایگی افزودنی نشو و نما یابد. از آنجا که فعل‌های مجاور در یک بند قرار دارند و با هم محمول واحد جمله را می‌سازند بازنمایی معنایی یا منطقی آن‌ها نیز بسته به نوع فعل، همانند جمله‌های ساده خواهد بود. به جهت ساخت کانونی نیز موضوع نحوی ترجیحی عمدتاً مبتدا است و دیگر عناصر جمله نیز می‌توانند در دامنه کانون واقعی قرار گیرند.

در پژوهش حاضر، ویژگی‌های ساختی فعل‌های مجاور با دیدی کلی بررسی شده است و یافته‌ها مؤید این مطلب است که می‌توان ابعاد پژوهشی مختلفی در این حیطه را دنبال کرد. برای مثال، در صورت تهیه پیکره‌ای منسجم از داده‌های گفتاری حاوی ساخت‌های فعل‌های مجاور می‌توان به صورت دقیق‌تر به دسته‌بندی آن‌ها بر اساس نوع فعل‌هایی که در این ساخت‌ها شرکت می‌کنند، دست یافت (میزان باهم‌آیی فعل‌ها). همچنین، پیشنهاد می‌شود انواع روابط معنایی بین فعل‌های مجاور بر اساس «سلسله‌مراتب روابط درون‌بندی»<sup>۱</sup> در دستور

<sup>۱</sup>. interclausal relations hierarchy

نقش و ارجاع (Van valin & Lapolla, 1997: 481 ; Van valin, 2005: 209) بررسی شود. پژوهش‌های دیگری نیز نیاز است تا به مطالعه فعل‌های مجاور در درون ساخت‌های بزرگتر مانند جمله‌های مرکب پردازند. از طرفی نیز در جستار حاضر مبانی دستور نقش و ارجاع در ساده‌ترین و کلی‌ترین شکل آن بیان شده‌اند، بدیهی است که پرداختن به جنبه‌های مختلف و جزئی ساخت فعل‌های مجاور می‌تواند محکی برای دستور نقش و ارجاع باشد تا از این رهیافت مبانی نظری دستور مذکور نیز ارزیابی شود.

## علائم اختصاری

ADV	Adverb
ASP	Aspect
AUX	Auxiliary
DEC	Declarative
DYN	Dynamic
FUT	Future
IF	Illocutionary force
IMPF	Imperfective
IU	Information unit
LDP	Left detached position
MOD	Modality
NUC	Nucleus
PP	prepositional/postpositional phrase
PRED	predicate
PrcS	Pre core slot
RP	Referential phrase
PRO	pronoun
PSA	privileged syntactic argument
V	verb

## منابع

- انوشه، مزدک. (۱۳۹۷). نمود دستوری در ساخت فعل‌های پیاپی در زبان فارسی: رویکردی کمیته گرا. پژوهش‌های زبان‌شناسی ۱، ۷۳-۹۱.
- طیب‌زاده، امید. (۱۳۹۱). دستور زبان فارسی: بر اساس نظریه گروه‌های خودگردان در دستور وابستگی. تهران: مرکز داوری، شادی. (۱۳۹۳). نمود تکمیلی در زبان فارسی. پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی ۷، ۱۶۹-۱۹۱.
- راسخ‌مهند، محمد. (۱۳۹۳). پیدایش فعل‌های دوگانه در زبان فارسی. پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی ۷، ۶۹-۹۵.
- رضایی، والی؛ موسوی، سیدحمزه. (۱۳۹۰). فعل‌های قیدگون. زبان‌شناخت ۲، ۴۵-۵۹.
- نجفی، ابوالحسن. (۱۳۷۸). فرهنگ فارسی عامیانه. تهران: نیلوفر.
- Davari, S. (2014). Completive aspect in Persian. *Comparative Linguistic Research*, 7, 169-191. [In Persian]
- Dowty, D. (1979). *Word meaning and Montague Grammar*. Dordrecht: Reidel.
- Csató, E. (2001). Turkic double verbs in a typological perspective. In K. H. Ebert & F. Zúñigao (Eds.), *Aktionsart and aspectotemporality in non-European languages* (pp. 175-187). Zürich: Universität Zürich.
- Haspelmath, M. (1995). The converb as a cross-linguistic valid category. In M. Haspelmath & E. König (Eds.), *Converbs in crosslinguistic perspective* (pp. 1-55). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Haspelmath, M. (2007). Coordination. In S. Timothy (Ed.), *Language typology and syntactic description*

- (pp. 1-51). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lambrecht, K. (1994). *Information structure and sentence form*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Olson, M. L. (1981). *Barai clause junctures: Toward a functional theory of interclausal relations*. [Unpublished Ph.D. dissertation]. Australian National University.
- Rasekh Mahand, M. (2014). The emergence of double verbs in Persian. *Comparative Linguistic Research*, 7, 69-95. [In Persian]
- Rezaei, V. (2003). *A Role and Reference Grammar analysis of simple sentences in Farsi*. [Ph.D. dissertation]. University of Isfahan.
- Rezaei, V., Mousavi, S. (2011). Converbs. *Language Studies*, 2, 45-59. [In Persian]
- Roberts, J. (1988). Amele switch-reference and the theory of grammar. *Linguistic Inquiry*, 19, 45-64.
- Tabibzadeh, O. (2012). *Persian grammar*. Tehran: Markaz, [In Persian]
- Taleghani, A. H. (2008). *Modality, aspect and negation in Persian*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- VanValin, R., LaPolla, R. (1997). *Syntax: structure, meaning and function*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VanValin, R. (2005). *Exploring the syntax-semantics interface*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VanValin, R. (2007). Recent developments in the Role and Reference Grammar theory of clause linkage. *Language and Linguistics*, 1, 71-93.
- VanValin, R. (2021). Cosubordination. In R. VanValin (Ed.), *Challenges at the syntax-semantics-pragmatics interface: A Role and Reference Grammar perspective* (pp. 241-254). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing
- Vendler, Z. (1967). *Linguistics in philosophy*. Ithaca: Cornell University Press.
- <https://www.ketabrah.ir/apps>
- <https://taaghche.com/download>